

■ Doç. Dr. Hakan ARSLANER* ■

VERGİ YARGILAMASINDA BAĞLANTILI DAVALAR

CONNECTED CASES IN TAX PROCEDURE

ÖZET

İdari işlemlere karşı açılan davalar içerisinde vergi davaları önemli bir yer tutmaktadır. Vergiyi doğuran olaylar, sonrasında yapılan cezalı tarhiyatlar ve tahsile yönelik cebri işlemler birbirleri ile bağlantılı ve birden fazla vergi yükümlüsünü ilgilendirir niteliktedir. Bu sebepten birden fazla idari işlemlere karşı açılan davalar arasında hukuki ya da maddi bağılık veyahut kararlarının birbirlerini etkileme ihtimali olduğunda bu davaların tek bir mahkemede ve tek bir dosya üzerinden görülmesi usul ekonomisi gereğidir. Bu birliklilik dilekçe verme aşamasında görülebileceği gibi sonradan yargılama aşamasında da tespit edilebilir.

Çalışmada, idari yargılama usul kurallarında düzenlenmiş bulunan bağlantılı davalar müessesesinin vergi yargılamasındaki etkinliği ve önemi üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Vergi uyumsuzlukları, vergi davaları, usul ekonomisi, bağlantılı davalar, idari yargılama usul kanunu.

ABSTRACT

Tax cases have an important place among the cases filed against administrative transactions. Taxable events, than taken assessment with tax penalty and forced transactions for collection are related to each other and concern more than one taxpayer. For this reason, when there is a legal or material relation between the cases filed against more than one administrative act or there is a possibility that their decisions may affect each other, it is a requirement for judicial economy to pending these cases in a single court and over a single file. This unity can be seen at the stage of petitioning or it can be determined later at the stage of trial.

In this study, the efficiency and importance of the connected cases institution, which are regulated in the administrative judgment procedural rules, in tax procedure will be emphasized.

Keywords: Tax disputes, tax cases, judicial economy, connected cases, administrative judicial procedure act.

Araştırma Makalesi

Makale Geliş Tarihi: 15.08.2023 Kabul Tarihi: 10.10.2023

* ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-2588-5434>

Aydın Adnan Menderes Üni., Aydın İktisat Fakültesi, Maliye Bölümü Mafî Hukuk Anabilim Dalı Öğretim Üyesi, harslaner@adu.edu.tr

Giriş

Türkiye’de yargı sisteminin ağır işlemesi ve yargılamaların geç sonuçlandırılması öteden beri şikâyet edilen bir sorundur. Bu sorunun düzeltilmesi adına da son dönemlerde birçok adım atılmaktadır. Anayasa’nın 141/son fıkrası, “Davaların en az giderle ve mümkün olan süratle sonuçlandırılması, yargının görevidir.” demek suretiyle adalet sisteminin etkin ve hızlı işletilmesi için ilgili organlara anayasal düzlemde bir görev addetmektedir. Buradan da yola çıkılarak tüm yargı düzeninde “usul ekonomisi” bir ilke olarak kabul edilmiştir. Yargı faaliyetlerinin en az maliyetle, en az emekle ve en hızlı bir şekilde yapılması, adaletin erken tesisini de sağlayarak gecikmelerin yaratacağı olası olumsuz durumların da önüne geçilmiş olunacaktır. Ancak burada usul ekonomisine riayet etmek; yargılamalarda mutlak uyulması gereken usul kurallarını işletmemek, hızlı karar vereyim derken yeterli tahkikat yapmamak anlamına da gelmemelidir.

Usul ekonomisinin içeriğini “basitlik”, “hızlılık”, “ucuzluk” gibi kavramlar doldurmaktadır. Bununla birlikte zaten görülmekte olan bir dava var iken, aynı ya da benzer konularda yeni bir davanın açılmasının önlenmesi de usul ekonomisini tamamlar niteliktedir. Ceza yargılamalarında; “bağlantılı davalar (CMK madde 8)”, “seri muhakeme usulü (CMK madde 250)”, “basit yargılama usulü (CMK 251)”, hukuk yargılamalarında; “basit ve seri yargılama usulü (HMK madde 316)”, “dava arkadaşlığı (HMK madde 57)”, İdari yargıda ise “tek dilekçe ile birden fazla idari işlemlere karşı dava açılması (İYUK madde 5)”, “birden fazla kişinin tek dilekçe ile idari işleme karşı dava açması (İYUK madde 5)”, “aralarında bağlantı tespit edilen dosyaların tek bir davada birleştirilmesi (İYUK madde 38 ve devamı)”, “iptal ve tam yargı davalarının birlikte açılması (İYUK madde 12)”, “somut olaylarda HMK’deki davaya katılma hükümlerinin işletilebilmesi (İYUK madde 31)” uygulamaları yukarıda bahsedilmeye çalışılan amaca hizmet etmeye yöneliktir. Bu sayede hem usul ekonomisi ilkesine işlerlik kazandırılacak hem de aynı ya da benzer uyuşmazlık konuları hakkında farklı mahkemelerin vereceği kararlarda bir birlik sağlanmış olacaktır. Bununla birlikte bağlantılı davalar

ile ilgili hükümlere Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi İç Tüzüğü de yer vermiştir. İç Tüzüğün 42. maddesinin 1. fıkrası, tarafların talebi üzerine veya re'sen, iki veya daha fazla başvurunun birleştirilmesini; 2. fıkrası ise, taraflara danıştıktan sonra, başvuruların birleştirilmesi yönündeki kararı hakkında öngöründe bulunmaksızın, aynı daireye tahsis edilen başvuruların incelemesinin aynı anda yürütülmesini düzenlemektedir. Yani 1. fıkra hükmüne göre dosyalar birleştirilebilirken, 2. fıkra hükmü ile farklı dosyalar aynı oturumlarda görülebilmektedir.

Çalışmamızın konusu İYUK'nin 38 ve devamı maddelerinde düzenlenen "bağlantılı davalar" müessesesinin vergi yargılamalarına konu olan uyuşmazlıklardaki uygulamasının etkinliği üzerinedir. Bu bağlamda öncelikle birden fazla idari işlemlere karşı açılmış davaların birleştirilmesi uygulamasının yukarıda zikredilen İYUK'nin başka maddelerinde düzenlemiş bulunan benzer uygulamalardan farkını ortaya koymaya çalışacağız. Daha sonra dosyaların birleştirilebilmesi için kanunun öngördüğü şartları vergisel işlemler özelinde ele alarak, yargı kararları ışığında, vergi mahkemelerinin bu konuda usul ekonomisine olan katkısını değerlendirmeye çalışacağız.

I. YASAL DÜZENLEME VE KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bağlantılı davalar hakkındaki yasal düzenleme idari yargılamada usul kurallarına yer veren 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu (İYUK)¹'nin 38. ve devamındaki maddelerde yer almaktadır. Mezkûr Kanun'un ilk kabul edilmiş hâlinde dava dosyaları arasında bağlantı iddiasında bulunabilecek birimler, bu iddiaları çözümlenmekle görevli yargı yerleri, iddiaların kabul edilmemesi hâlinde itiraz süreci ve bağlantının varlığı durumunda mahkemelerin yapması gerekenler hakkında hükümlere yer verilmiş, "bağlantı davalar" kavramı ile ilgili bir tanımlamaya ise yer vermemiştir. 2577 sayılı Kanun kabul edilmeden önce ise Danıştay'ı ilk olarak ele alan ve idari yargı düzeni ile ilgili hükümler getiren 491 sayılı Teşkilatı Esasiye Kanunu'nda, daha sonra 1925 yılında kabul edi-

¹ Kanun Numarası: 2577, Kabul Tarihi: 06.01.1982, Yayımlandığı Resmi Gazete Numarası/Tarih: 17580/20.01.1982

len 669 sayılı Şurayı Devlet Kanunu'nda ve bu Kanunun yeniden yazılması ile 1938 yılında aynı isimle kabul edilen 3546 sayılı Kanun'da da bağlantılı davalar ile ilgili herhangi bir hükme yer verilmemiştir. 3546 sayılı Kanun'da 7354 sayılı Kanun ile esaslı değişikliğe gidilmiş ve 1947 yılında çıkarılan Danıştay Tüzüğü ile idari yargılama usul kuralları ile ilgili önemli hükümler kabul edilmiştir². İdari yargılamanın ilk temel hukuk metinleri olan 7354 sayılı Kanun'la değişik 3546 sayılı Kanun'da ve Danıştay Tüzüğünde de bağlantılı davalar ile ilgili düzenlemelere yer verilmemiştir.

1961 Anayasası döneminde ise 1964 tarihinde 521 sayılı Danıştay Kanunu kabul edilmiş ancak bu Kanunda da, daha sonra yapılan değişiklikler de göz önünde bulundurulduğunda, bağlantı davalar ile ilgili bir düzenlemeye yer verilmemiştir. İdari yargı düzeni ile alakadar olan kanunların o dönemde yürürlükte olan Anayasa hükümleri ile de paralellik gösterdiğini söylemek elbette mümkündür.

Nihayetinde denilebilir ki, bağlantı davalar ile ilgili hükümlere yer veren ilk kanun, yukarıda da zikredildiği üzere, 2577 sayılı Kanun'dur. "Bağlantılı davalar" kavramının ise içeriği 1994 yılında kabul edilen 4001 sayılı Kanun'la 2577 sayılı Kanun'da değişiklik yapılması ile doldurulmuştur. Bu Kanun'un 38. maddesine 1. fıkra olarak "Aynı maddi veya hukuki sebepten doğan ya da biri hakkında verilecek hüküm diğerini etkileyecek nitelikte olan davalar bağlantılı davalardır." hükmü kabul edilmiş ve böylece davalar arasındaki bağlantı kavramının ne anlama geldiği açıklığa kavuşturulmuştur. Bununla birlikte yine 4001 sayılı Kanun'la 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesinin 1. fıkrasına "aralarında maddi veya hukuki yönden bağıllık ya da sebep-sonuç ilişkisi bulunan birden fazla işleme karşı bir dilekçe ile de dava açılabilir" hükmü eklenmiş, tek bir dilekçe ile birden fazla idari işlemlere karşı dava açılabilmesinin önü açılmıştır. Mezkûr Kanun'un 38. maddesinde davalar arasında, maddi veya hukuki bağıllık ile sebep-sonuç ilişkisi ile kastedilmek istenen durumlar

² Nuri Alan, "İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü", 1998/2, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 520, "Hukuk yargılama usulünden bağımsız bir yargılama usulü mevcut olmakla birlikte 3546 sayılı Kanununun 44. maddesinde yapılan gönderme nedeniyle birçok usuli işlemde HUMK'nın genel hükümleri uygulanmaktadır."

belirtildiğinden, Aynı Kanun'un 5. maddesinde bu konular ile ilgili mükerrem açıklamalara yer verilmemiştir. Sarıh bir gönderme olmasa da tek bir dilekçe ile dava açılabilme durumlarında yani 2577 sayılı Kanun'un 5. maddesi uygulamalarında, 38. maddedeki tanımlamalara göre hareket etmek gerekecektir.

Hem öğretide hem hukuk kurallarında hem de yargı kararlarında idari yargılamada kabul edilen temel ilkelerden birisi her bir idari işleme karşı ayrı ayrı dava açılmasıdır. Hukuk yargılamasında her bir vakıa iddiası için ceza yargılamasında da her bir suç teşkil eden fiil için ayrı ayrı davaların görülmesi gerekir. Ancak aynı kişi için hak ihlali yaştatan vakıaların gerçekleşmesi ya da suça karışması veyahut adına idari işlem tesis edilmesi hallerinde birden fazla vakıa çözümünün, ceza yargılamasının ve iptal davasının tek bir mahkemece, tek bir usulden ve tek bir doğrultuda çözümlenebileceği de söylemek mümkündür. Bu uyuşmazlıkların tek bir davada çözülebilmesi, bu dava dosyaları arasında bir bağlantı bulunmasına bağlıdır³.

³ Bir kişi ya da mükellef adına yapılan birden fazla idari işleme karşı tek bir dava dilekçesi ile dava açılabilmesi için önceki yapılan idari işleme karşı henüz dava açılmamış olması ve her iki idari işleme karşı dava açılabilmesinin usul şartlarının mevcut olması gerekir. İlk yapılan işleme karşı dava açılmış ise sonraki yapılan işlemi önceki davada dava konusu edemeyeceğimizden yani ilk dava konusunu sonradan genişletmeyeceğimizden, sonraki idari işleme karşı yeni bir dava açılması gerektiği kuşkusuzdur. Ancak sonra açılan dosyasının, ilk dava dosyası ile bağlantılı olduğu iddiasında bulunulabilir. Yalnız burada şu hususa da dikkat çekmek gerekir: İdari işlemlere karşı açılan davalar açıldıkları zamandaki hukuki durumlarına göre yargı denetimine tâbi tutulurlar ve sonraki yapılan işlemler ilk işlemlerin devamı mahiyetinde olabilir. Bu bakımdan idari işlemlere karşı açılan davalarda bağlantı hükmü kurulurken her bir idari işlemin tahkikatının ayrı değerlendirilip değerlendirilemeyeceği göz önünde bulundurulmalıdır. Nitekim Danıştay bir kararında (Danıştay VDDK, E. 2022/212, K. 2022/315, 23.03.2022, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.09.2022), "Bir idari işlemin idari davaya konu edilebilmesi için dava açma tarihi itibarıyla tesis edilmiş olması gerekmektedir. Bu bağlamda, biri diğerinin nedeni veya sonucu olan idari işlemler ayrı zamanlarda tesis edildiğinde her bir işleme karşı ayrı dava açılması gerektiği tabiidir. İdari işlemin dava edilmesinden sonra bu işlemlerle bağlantılı veya ilgili tesis edilen işlemlerin ilk işleme karşı açılan davada yargılamanın konusuna dâhil edilemeyip ayrı bir idari davaya konu edilmesi gerekmektedir. Bu kapsamda idari davalar idari işlemler aleyhine menfaatleri ihlal edilenler tarafından dava konusu edildiklerinde idari yargı mercilerince tesis edildikleri andaki hukuki duruma göre hukuka uygun olup olmadıkları yönünden incelenerek yargısal denetime tabi tutulurlar. Dava konusu işlemlerle ilgili olarak dava açıldıktan sonra tesis edilen ikincil işlemler ya da bağlantı işlemlerinin, yargısal denetime tabi tutulan idari işlemlerin hukuksal durumuna etkisi bazı istisnai durumlarda bulunsun da idari işlemin icrasının devamı mahiyetindeki sonraki işlemlerin dava konusu işlemlerle birlikte değerlendirilmesi ve ikincil ya da bağlantılı işlemler hakkında hüküm kurulması yargılama usulüne uygun düşmemektedir." diyerek bu konuya vurgu yapmış bulunmaktadır.

Bağlantılı davalar, genel olarak, dava konusu uyuşmazlıkların tek bir “yerden” kaynaklanması anlamına gelir⁴. Yani taraflar arasında yaşanan uyuşmazlığın aslında birden fazla sebebi yoktur. Ancak uyuşmazlık sebebinin tek olması, mahkemeye sunulan talebin de tek olacağı anlamına gelmez. Davacının açmış olduğu davalarda talep birliği olabileceği gibi farklı taleplerinin de olması mümkündür. Örneğin, idari işlemlere karşı açmış olduğu tüm davalarda işlemlerin iptal edilmesini isterken, yine açmış olduğu bir davada idari işlemin hem iptalini hem de tazminata hükmedilmesini istemiş olabilir. Bu durum, dava dosyaları arasında bağlantı olmayacağı sonucunu doğurmaz.

II. BAĞLANTILI DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNDE USULE İLİŞKİN ŞARTLAR

Aralarında, İYUK’nin belirlediği esasa ilişkin şartların vaki olması durumunda dosyaların tek bir mahkeme çatısı altında birleştirilebilmesi, her şeyden önce teknik olarak yani usule yönelik şartların var olması koşuluna bağlıdır. Sarih bir şekilde esasa ilişkin koşullara ilgili Kanunda ulaşmak mümkün iken, usul kuralları daha çok zimni olarak belirlenen temel ilke şeklinde karşımıza çıkmaktadır⁵. Bu temel kurallardan yoksun olunması durumunda bağlantı iddiası olan dava dosyaları arasında esasa ilişkin koşulların aranması gereksizdir. Bu bağlamda öncelikle aşağıda zikredilen usul kurallarına yönelik bağıntının dava dosyalarında aranması zorunlu bir hâl alır.

⁴ <https://www.lawinsider.com/dictionary/connected-cases#:~:text=Connected%20cases%20means%20cases%20or,same%2Fsimilar%20cause%20of%20action>. “Bağlantılı davalar, aynı/benzer dava nedenlerinden kaynaklanan davalar veya toplu meseleler anlamına gelir.”

⁵ Danıştay 5. Dava Dairesi, E. 2021/9154, K. 2022/385, 09.02.2022 (Legal Mali Hukuk Dergisi, Cilt 18, Sayı 207, Yıl 2022, 703), “İdari yargılama usulünde, idari yargı yerlerine açılan birden fazla dava arasında bağlantıdan söz edilebilmesi için, davaların tamamının aynı idari yargı yerinin, dolayısıyla yalnızca idare mahkemelerinin veya vergi mahkemelerinin ve bu mahkemelerle birlikte ilk derece mahkemesi sıfatıyla Danıştay’ın görevine girmeleri koşulu yanında, davaların biri veya birkaçının sonucunun bir diğer davada yargı yerince yapılacak saptama ve değerlendirmelerle verilecek kararlara bağlı bulunması, diğer bir anlatımla davalara konu idari işlemlerin maddi veya hukuki sebeplerinde birlik ya da davaların birine konu idari işlemin diğer davalara konu idari işlemlerin sebebi olması ve “davaların tümünün yargılamanın aynı aşamasında bulunması” da gerekmektedir. Bu itibarla, aralarında tanımlanan anlamda ilişki bulunmayan davalar arasında bağlantıdan söz edilmez.”

A) DAVALARIN İDARİ YARGI DÜZENİ İÇİNDE OLAN MAHKEMELERCE GÖRÜLMESİ

Bağlantı iddiasında bulunulan uyuşmazlık konularının çözüm yerlerinin aynı yargı düzeni içinde olması, bağlantılı dosyaların birleştirilmesi için en temel usule ilişkin gerekçedir. Usul hukukunda haklı olarak kabul edildiği üzere, farklı yargılama usullerine ilişkin taleplerin aynı davada görülememesinden anlaşılması gereken husus, kural olarak farklı yargılama alanlarına giren iki farklı talebin, örneğin adli yargı ile idari yargıdaki taleplerin aynı davada görülememesidir⁶. Bu sebepten, ayrı yargı düzeni içinde bulunan mahkemelerde görülen dava konuları arasında maddi ya da hukuki veyahut sebep sonuç ilişkisi olsa da bağlantı iddiasında bulunulamaz. Bu hallerde ancak hâkimlerin takdirine sunulmuş “bekletici sorun”⁷ müessesesi işletilebilir. İYUK hükümlerinde bu uygulamaya yer verilmemiş olsa da genel hükümler dairesinde idari yargı düzeni içinde olan mahkemeler de birbirlerinin ara ya da esas kararlarını bekletici sorun yapabilirler. Burada bekletici sorun müessesesine sadece farklı yargı düzeninde yer alan mahkemelerde başvurulabileceği şeklinde bir çıkarımda bulunmak da yanlış olacaktır. Aynı yargı düzeni içinde yer alan fakat çözmekle görevli oldukları dava dosyaları arasında usul ya da esasa ilişkin şartların yer almadığı durumlarda, mahkemenin biri, diğer mahkeme kararının kendi bakmakla yükümlü olduğu dava dosyası ile ilgili esas hakkındaki kararını etkiler nitelikte görürse diğer mahkemenin kararını bekletici sorun yapabilir⁸.

⁶ Muhammet Özkes, “İş Hukuku 20 ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, Ankara: 75. Yaşında Baki Kuru’ya Armağan Kitap, 2004, 487

⁷ Ayrıntılı bilgi için bakınız, Hakan Arslaner, “Vergi Yargılamasında Bekletici Sorun Müessesesinin Uygulanabilirliği” *Legal Mali Hukuk Dergisi*, Cilt 17, Sayı 203, Yıl 2021, 2719-2736

⁸ Danıştay 9. Dava Dairesi, E. 2021/3348, K. 2021/4575, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 02.09.2022, “... Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından re’sen tarh edilen 2015/Nisan-Haziran ve Temmuz-Eylül dönemlerine ilişkin vergi ziyai cezalı geçici verginin kaldırılması istemiyle ... Vergi Mahkemesinin E: ... sayılı dosyasında açılan dava ile ... Vergi Dairesi Müdürlüğü tarafından re’sen tarh edilen 2015 yılına ilişkin vergi ziyai cezalı gelir vergisinin kaldırılması istemiyle ... Vergi Mahkemesinin E: ... sayılı dosyasında açılan dava arasında bağlantı bulunmadığına karar verilmiştir. Öte yandan, Balıkesir Vergi Mahkemesince, davacı adına salınan vergi ziyai cezalı gelir vergisine karşı açılan davanın, 2577 sayılı İdari Yargılama Usulü Kanunu’nun 31. maddesinin yollamada bulunduğu 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu’nun 165. maddesi uyarınca bekletici sorun olarak değerlendirilebileceği de tabiidir.”

İlk derece mahkemesi olarak idare ve vergi mahkemeleri ve Danıştay dava daireleri idari yargı düzeni içinde değerlendirildiğinden ancak bu mahkemelerde yer alan dava dosyaları için bağlantı iddiasında bulunulabilir. Şu hâlde, taraflar ya da mahkeme dava dosyaları arasında bağlantı olduğu iddiasında bulunacak ve bu iddiayı çözmekle görevli mahkemeler ise bağlantı olup olmadığı yönünde karar vereceklerdir. Bağlantı iddialarını çözmekle görevli mahkemelere gidilmeden mahkemelerin bağlantı iddialarını kendilerinin karara bağlayıp dosyaları birleştirip karar vermeleri hâlinde usul dairesinde ciddi bir hata yaptıklarından söz edilebilmektedir. Bu durumda dosyaların yeniden ayrılarak⁹ görevli ve yetkili mahkemelere gönderilmesi, re'sen ya da talep üzerine bağlantı iddiaları var ise bu iddiayı çözmekle görevli üst mahkemeler neresi ise mutlaka o mahkemelere başvurulması gerektiğini söyleyebiliriz¹⁰. Bir diğer deyişle, farklı mahkemelerde açılan davaların birbirleri ile bağlantılı olduğu yönünde re'sen mahkemeler de karar verebilmekle birlikte uygulamada bu pek mümkün görünmemektedir. Çünkü hâkimin başka bir mahkeme ile kendi mahkemesinde görülen davalar arasında bağlantı bulunduğuna yönelik bir karar vermesi ancak diğer mahkemede görülen davanın içeriği hakkında bilgi sahibi olmasına bağlıdır. Bunun da imkân dâhilinde olduğunu söylemek doğru değildir. Aynı mahkemede iki farklı davanın görülmesi hâlinde ise hâkimin her iki dava konusu hakkında da bilgi sahibi olmasından ötürü, ancak bu durumda bağlantının re'sen tespit edilip davaların birleştirilmesi yönünde karar verebilir. Aksi halde yani farklı mahkemelerde uyuşmazlıkların görüldüğü durumda davaların birleştirilmesi ancak taraflar tarafından yapılacak bir bağlantı iddiası ile mümkün olmaktadır.

Burada üzerinde durulması gereken bir husus ise yasal parasal sınırın aşılmamış olması sebebiyle iki vergi mahkemesinde görülen dava-

⁹ Yusuf Karakoç, Vergi Anlaşmazlıklarının/Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları, 3. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015, 194

¹⁰ Danıştay 3. Dava Dairesi, E. 1988/2346, K. 1989/1453, 04.05.1989, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 17.11.2022; Tek hâkimin görevine giren dava ile aynı mükellefe ait ve kurul halinde karara bağlanması gereken diğer davalar arasında bağlantının varlığına o yer bölge idare mahkemesince karar verilmesi gerekirken bağlantı bulunduğu bahisle uyuşmazlığın kurul tarafından karara bağlanmasında isabet bulunmadığı hakkında"

ların birleştirilmesi durumunda uyuşmazlıkların kurul halinde görülüp görülmeyeceği ve kanun yollarında bir değişimin olup olamayacağıdır. Danıştay¹¹, “Aynı nedenle, her biri ayrı idari davaya konu edildiğinde idare ve vergi mahkemelerinin hâkimlerinden biri tarafından çözümlenmesi gereken; yani yarattıkları idari uyuşmazlıkların çözümü tek hâkimin görevine giren birden fazla işlemin konu unsurunu oluşturan meblağların toplamının tek hâkimin görevinin sınırını oluşturan miktarı aşıyor olmasına bakılarak; bu işlemlerin, davanın idare ve vergi mahkemelerinin kurul halindeki oluşumuyla çözümlenmesini gerektirecek ve bu davalarda verilecek kararların tabi oldukları olağan kanun yolunun değişmesi sonuncu yaratacak biçimde birlikte ve aynı dilekçe ile idari davaya konu edilmelerinin uygun görülemeyeceğine” karar vermiştir. Ancak, bu karar İYUK 5. maddesi çerçevesinde yapılmış bir değerlendirmeye dayanmaktadır. 5. madde çerçevesinde açılan davalarda tek bir dava bulunduğu kabul edilerek bunların meblağları toplamının, görevli mahkemenin tespitinde etkili olacağı varsayımına dayanmaktadır. Ancak, tek hâkimle görülen iki ayrı dava arasında bağlantı bulunduğu kabul edilse dahi, bu iki dava ayrı ayrı inceleneceği için ortada tek bir davadan bahsedilemeyecek, dolayısıyla da, meblağlar dikkate alınarak tek hâkimin davalar konusundaki görev ve yetkisinin kalktığı ileri sürülemeyecektir¹². Bağlantılı davalar müessesesi, iki farklı dava dosyasının birleştirilip tek bir dava dosyası ile görülmesi anlamına gelmemektedir. Uygulama her bir dava dosyası için ayrı dosya numarası ile ayrı karar verilmesi şeklinde olduğundan dolayı, yukarıda zikredilen Danıştay kararının aksine bir sonuç ortaya çıkmayacaktır.

B) DAVALARIN YARGI AŞAMASININ ve KANUN YOLLARININ AYNI OLMASI

Öncelikle iki farklı dava dosyası arasında bağlantı iddiasında bulunulabilmesi için davalar hakkında esasa yönelik karar verilmemiş olması

¹¹ Danıştay 7. Dava Dairesi, E.2002/1593, K.2005/2219, 14.11.2005, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 11.11.2022

¹² Melikşah Yasin, “İdari Yargıda Bağlantılı Davalar”, Sayı 60, 2007, <http://www.e-akademi.org/incele.asp?konu=%DDAR%DD%20YARGIDA%20BA%DOLANTILI%20DAVALAR&kimlik=-1715152877&url=makaleler/myasin-2.htm>

yani sonuçlanmamış olması gerekmektedir. Davalardan biri sonuçlandırılmış ise, bağlantıdan söz edilemez¹³. Sonuçlanan dava için istinaf yoluna ya da Danıştay ilgili dava dairesinde görülen bir dava için temyiz yoluna başvurulması durumu değiştirmemektedir. Bununla birlikte sonuçlanan bir davanın temyizde görülüyor olması ancak diğerinin henüz ilk derece ya da istinaf aşamasında olması durumunda da bağlantı iddiasında bulunulamaz¹⁴.

Bununla birlikte, her iki davanın da temyiz aşamasında olması hâlinde bu davaların birleştirilememesi konusunda hukuki bir düzenleme yoktur¹⁵. Ancak yerel mahkeme tarafından kararlar verilmiş, kararlar istinaf mahkemesince incelenmiş ve temyiz aşamasına kadar gelmiş olması hâlinde bu aşamada dosyaların birleştirip karar verilmesi hukuki bazı zorlukları da beraberinde getirecektir. Örneğin bağlantı iddiasının hangi aşamada ileri sürülebileceği sorun teşkil edebilir. Temyiz dilekçe aşamasında böyle bir iddiada bulunulmasının yasal bir zemini olmakla birlikte iddiada bulunulması hâlinde de bu iddiayı çözüme kavuşturacak görevli mahkemenin Vergi Dava Daireleri Kurulu şeklinde usul ya da görev kanunlarında belirtilmemiş olması ayrı bir görev sorununu da beraberinde getirecektir.

Bağlantılı davalardan biri için temyiz yolunun açık olmasına rağmen diğer dava konusu işlemin temyiz yolunun kapalı olması hâlinde dosyalar birleştirilemez. Aynı durum bir dava dosyası için istinaf yolunun açık olduğu diğerinde ise istinaf yoluna başvurulmadığı durumlarda da söz konusu olacaktır. Her ne kadar bu davalar arasında birinin sonucu diğerini etkiler nitelikte bir bağıntı kurulsa da bağlantılı davaların birleştirilmesi için aranan temel usul şartlarından biri olan “kanun yollarının

¹³ Nihat Kayar, İdari Yargı, 2. Bası Bursa: Ekin Yayınları, 2013, 422

¹⁴ Danıştay 9. Dava Dairesi, E. 1988/3142, K. 1988/3534, 17.11.1988, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 12.10.2022, “Bağlantılı davalara ilişkin sözü edilen yasal düzenleme ile ilk derece mahkemesi olarak Danıştay’a açılan davalar ile vergi ve idare mahkemelerine açılan davalar arasındaki bağlantının belirlenmesi amacı güdülmüştür. Başka bir ifade ile bağlantıdan söz edebilmek için ortada bir ya da daha çok davanın bulunması gerekmektedir. İhtilaflardan birinin Danıştay’a temyiz yolu ile intikal etmiş olması halinde Danıştay’da açılmış bir davadan söz etmeye olanak bulunmadığından Danıştay’daki temyiz dosyası ile bir başka dava arasında bağlantı bulunduğunu kabul etmek mümkün değildir.”

¹⁵ R. Cengiz Derdiman İdari Yargının Genel Esasları, Ankara: Aktüel Yayınları, 2012, 309

aynı olması” kuralı gereği, “bir dava konusu temyize götürülebiliyor ise, bu dava ile bağlantılı olan ama hukuken temyiz yolu kapalı olan diğer dava için de temyiz yoluna başvurulabileceği” şeklinde bir yaklaşım doğru olmayacaktır¹⁶. Örneğin tek hâkimle bakılması gerekli olan bir dava dosyası ile ilk derece mahkemesi bir Danıştay dava dairesi dava dosyası, esasa ilişkin şartlar var olsa bile birleştirilemez. Nitekim Danıştay’ın da bu yönde kararı mevcuttur¹⁷. Burada yanlış anlaşılmaya sebebiyet veren bir hususa da dikkat çekmek gerekebilir. Bir vergi yargılamasında yerel mahkemenin bakması gereken dava dosyası, yasal parasal sınırları geçtiği için kurul hâlinde görülse bile sadece istinaf yoluna başvurulabiliyor ise yine Danıştay ilk derece mahkemesinde görülen dava dosyası arasında bağlantı olduğu yönünde karar verilemez. Eğer, usule ilişkin şart “başvurulabilecek üst mahkemenin aynılığı” olsa idi bahse konu Danıştay kararının bir anlamı kalmayacaktı. Çünkü bir ilk derece mahkemesi kararı, yasal parasal sınırlar aşıldığı için temyize götürülebiliyor ise görevli mahkeme ilgili Danıştay dava dairesi olacaktır. Ancak ilk derece mahkemesi olarak görev yapan Danıştay dava dairesinin kararının temyiz mercii Vergi Dava Daireleri Kurulu’dur. Burada her iki mahkeme kararı da “temyiz kanun yoluna” götürülebildiğinden temyizde görevli mahkemeler farklı olsa bile dosyalar arasında bağlantı kararı verilip birleştirilebilir. Danıştay’ın bu usule ilişkin şartta “üst kanun yollarının aynılığı” aranmaktadır yoksa üst kanun yollarında görevli mahkemeler tabi ki farklı olabilir.

C) DAVALILARIN ve/veya DAVACILARIN AYNI OLMASI

Uyuşmazlığa konu olan idari işlemi tesis eden birimin aynı olması yani dava dosyaları arasında davalı birliğinin mevcut olması, dava dosyalarının birleştirilebilmesi ya da daha öncesinden tek dilekçe ile birden fazla idari işleme karşı dava açılabilmesi için, yargılamanın seri bir şekilde sonuçlandırılması açısından, gerekli olan şartlardan biri olduğu

¹⁶ Danıştay 4. Dava Dairesi, E. 2021/2384, K. 2473, 26.04.2021, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 22.11.2022

¹⁷ Danıştay 7. Dava Dairesi, E.2002/528, K.2002/1127, 18.3.2002, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 24.11.2022

söylenbilir¹⁸. Böylece yargılama sırasında hasım yani savunma tarafının aynı olması ile tek elden savunma alınarak yargı süreci gereksiz uzamamaktadır. Ancak İYUK'nin 7. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenen “İlanı gereken düzenleyici işlemlerde dava süresi, ilan tarihini izleyen günden itibaren başlar. Ancak bu işlemlerin uygulanması üzerine ilgililer, düzenleyici işlem veya uygulanan işlem yahut her ikisi aleyhine birden dava açabilirler. Düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olması bu düzenlemeye dayalı işlemin iptaline engel olmaz.” hükmü bu kuralın bir istinası niteliğindedir. Yani düzenleyici işlemle birlikte bu işlemin uygulama işlemi niteliğindeki birel işleme karşı dava açılması durumunda davalılar farklı olsa da farklı idari işlemlere karşı tek bir yargı yerinde tek bir dilekçe ile dava açılması mümkündür¹⁹. Davalar farklı mahkemelerde yani vergi mahkemesi ve Danıştay ilgili dava dairesinde açılmış olsa da sonradan bu dava dosyaları arasında bağlantı iddiasında bulunulabilir. Bu nedenle, yerel mahkemede açılan davada davalının ilgili idari işlemi tesis eden idarenin, Danıştay dava dairesinde açılan davada ise ilgili düzenleyici işlemi tesis eden idarenin farklı olması; bu davaların tek bir dilekçe ile tek bir mahkemeye açılması ya da farklı mahkemelerde açılması durumunda sonradan birleştirilebilmesine mâni olmayacaktır²⁰. Burada düzenleyici işlemi yapan idare ile birel işlemi tesis eden idare arasında hiyerarşik bir yapının olması da önemlidir. Bu bakımdan farklı idari işlemleri yapan idarelerin aynı örgütlenme içinde yer almaları sonucunda uygulamada davalı tarafın farklı idareler olduğundan da bahsedilemez.

Bununla birlikte bu konu ile ilgili son zamanlarda verilmiş önemli bir Danıştay kararı²¹ üzerinde durmak gerekecektir. Kararda özetle; “Dosyanın incelenmesinden; Dairemizin E:2021/1259 sayılı dosyasına

¹⁸ Danıştay, dava taraflarının aynı olmasını, davalar arasında bağlantı olduğunu gösteren esaslı şartlar içerisinde değerlendirmemektedir (Danıştay 9. Dava Dairesi, E. 1988/3142, K. 1988/3534, 17.11.1988, <https://legalbank.net>, Erişim: 14.10.2022)

¹⁹ Gül Üstün, 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilecek Haller, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018, 119

²⁰ Danıştay 10. Dava Dairesi., E.1995/9, K.1995/142, 14.10.1995, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 19.11.2022

²¹ Danıştay 7. Dava Dairesi, E. 2021/2060, K. 2021/2583, 01.06.2021, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 20.11.2022

konu edilen uyumsuzluğun, 2016/9166 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan Kömür İthalatlarına Ek Mali Yükümlülük Konulmasına Hakkında Kararda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Karar ve bu Karara dayanılarak tesis edilen uygulama işleminin iptali istemine ilişkin olduğu, ... Vergi Mahkemesinin E: ... sayılı dosyasındaki uyumsuzluğun ise, aynı davacı adına farklı tarih ve sayılı 1 adet serbest dolaşıma giriş beyannamesi muhteviyatı eşyaya adı geçen Bakanlar Kurulu Kararı uyarınca ek mali yükümlülük uygulanmasına ilişkin işlemde kaynaklandığı anlaşılmıştır. İdarenin, kendi görev alanına giren konularda mevzuatın uygulanması amacıyla ve üst normlara aykırı olmamak üzere çıkardığı düzenleyici işlemlerin ilk derecede Danıştay'da dava konusu edilmiş olması, bu objektif düzenlemeler uygulanmak suretiyle tesis edilen tüm subjektif işlemlerin de bağlantılı dava olarak ilk derecede Danıştay'da görülmesi sonucunu doğurmaz. Aksi yönde bir yaklaşım, her bireysel işlemin dayandığı bir düzenleyici işlemin varlığına dayanılarak görevle ilgili yasal düzenlemelerin işlevsiz bırakılmasına, ilk derece idari yargı mahkemelerinin kuruluş amacına ve tabii hâkim ilkesine aykırı uygulamalara sebebiyet verecektir. Düzenleyici işleme aykırılığında bahisle uygulama işlemlerine karşı açılacak davalarda, dava konusu uygulama işlemine dayanak olan genel düzenleyici işlemlerin Danıştay'da dava konusu edilmiş olması halinde davaya bakmakla görevli mahkemenin bireysel işlemin üst norma uygunluğuyla ilgili hukuki denetiminde bunu bekletici ön sorun olarak değerlendirmesi belirtilen ilke ve amacın bir gereğidir²². Bu durumda, vergi mahkemesindeki dava ile Dairemizde

22 Danıştay 2. Dava Dairesi, E. 2016/13503, K. 2016/3676, 27.09.2016, <https://legalbank.net> (Erişim Tarihi: 12.11.2022); Danıştay 14. Dava Dairesi, E. 2015/2429, K. 2015/2530, 02.04.2015, <https://legalbank.net> (Erişim Tarihi: 12.11.2022); Danıştay 13. Dava Dairesi, E. 2015/547, K. 2015/2043, 02.06.2015, <https://legalbank.net> (Erişim Tarihi: 12.11.2022); "Danıştay'ın muhtelif dava dairelerine göre, düzenleyici işlemlere yönelik açılan davaları takiben idare mahkemelerinde bireysel işlemlere yönelik açılan ve düzenleyici işlemin incelendiği dava ile aralarında bağlantı olduğu iddiasıyla ilk derece mahkemeleri tarafından Danıştay ilgili dava dairelerine yollanan dosyalarda, asgari bağlantı şartlarının tespit edilememesi hâlinde düzenleyici işlemlere yönelik açılan davaların kararlarını bekletici mesele olarak görmeleri yerinde olacaktır." Ancak burada şu hususu belirtmekte de yarar bulunmaktadır. Mustafa Ahioğlu, İdari Yargılama Hukukunda Bekletici Mesele, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Sayı 20, 2021, 33-75, 49, "Bağlantılı davaların aksine bekletici mesele kararı verildikten sonra, bekletici mesele sayılan uyumsuzluğun çözümlenmesinin beklenmesi nedeniyle, esas uyumsuzluğtaki yargılama süresinin uzaması söz konusu olmaktadır. Bu nedenle, bağlantılı dava kararı verilmesi mümkün olan durumlarda çelişkili yargılamanın önüne geçmek ve ilgililerin makul sürede yargılanma haklarının ihlal edilmemesi adına bekletici mesele kararı verilmesi yerine bağlantılı dava kararı verilmesi gerekmektedir.

görülmekte olan dava arasında yasada öngörülen anlamda bir bağıllık ya da aynı maddi ve hukuki sebeplerin bulunduğundan söz edilemeyeceğinden, bağlantı istemi yerinde görülmemiştir.” hükümlerine yer vermiştir. Alınan kararda; Danıştay dava dairelerinin iş yükünün artması ve tabii hâkim güvencesi ilkesinin etkisizleşmesi gibi sonuçlar üzerinde durulmuştur. Bu gerekçeler yerinde görülebilir. Örneğin, bir düzenleyici işleme dayalı olarak yapılan çok fazla idari işlemin yerel mahkemelerde dava edilmeleri ve idari işlemlere dayanak olan düzenleyici işleme karşı da ilk derece mahkemesi olarak Danıştay ilgili dava dairesinde dava açılması durumunda yerel mahkemelerden gelen bağlantı iddialarının karara bağlanması bile ciddi bir zaman ve emek kaybına yol açacaktır. Ayrıca her bir bireysel idari işlemlerin kendine has hukuki unsurlarının değerlendirmesinin yapılması icap eder. Danıştay ilgili dava dairesi bağlantı iddialarını kabul etmiş olsa bile tahkikatını genel düzenleyici işlemin hukuka uygun olup olmaması üzerine yoğunlaştıracaktır. İşlemi hukuka aykırı bulduğu durumda ise diğer tüm bireysel işlemleri hukuki sebep unsuru bakımından sakat kabul edip, esas hakkında iptal davalarını kabul edecektir. Pek tabii bunu yerel mahkemeler de yapabilir. Aksi bir düşünceyle ise, genel düzenleyici işlemi hukuka uygun bulduğu takdirde diğer bireysel nitelikli işlemlerin hukuki sebep unsurları dışında kalan idari işlemde yer alması gereken diğer hukuki unsurların da denetimini yapması gerektiğinden (dava dilekçelerinde hukuka aykırılık iddiası olmasa bile), Danıştay dava dairesi bu konuda işlevsiz kalacaktır. Sözü edilen mahkeme kararında da belirtildiği üzere Danıştay dava daireleri bu durumdaki bağlantı taleplerini geri çevirip bireysel idari işlemlerin yerel mahkemelerde yargulamaya tâbi tutulmasını ve kendisi genel düzenleyici işlem hakkında karar verene kadar kendi kararını yerel mahkemelerin bekletici sorun yapmasını sağlamak, sistemin etkin bir şekilde işlerliğini temin etmek bakımından önemlidir. Hatta sonra yapılan bağlantı iddiaları bir tarafa, vatandaş/mükellef İYUK'nin 7. maddesine istinaden dilekçe aşamasında uyuşmazlık konularını birleştirmiş ve tek bir dosya ile Danıştay ilgili dava dairesine dava açmış olsa bile, “ilgili daire uyuşmazlık konularının ayrılmasına ve bireysel idari işlemin iptali talebinin tespit edeceği görevli ve yetkili yerel mahkemeye gönderilmesine” şeklinde karar da verebilir. Sarıh bir şekilde dosyaların birleştirilmesi

konusunda mahkemeler yetkilendirilmiş fakat dosyaların ayrılmasına yönelik bir düzenlemeye usul kanununda yer verilmemiştir. Ancak kanunlarda bu konuya yer verilmemiş olması elbette ki somut olaylarda mahkemelerin bu yönde karar vermesine engel değildir.

Birden fazla idari işleme karşı açılan davalarda davaların açılması sırasında ya da sonradan bağlantı iddiası ile dosyaların birleştirilebilmeleri için davalı idarenin, istisnalar hariç tutulduğunda, tek olması kuralının²³ yanında davacının aynı kişi olması şart değildir. Aynı idari işlemde birden fazla kişinin etkilenmesi durumunda tüm subjektif nitelikli ihlal yaşayan kişiler bir arada tek bir idari işlem için dilekçe verebilecekleri gibi, birbirlerinden bağımsız bir şekilde açılan davalar da sonradan birleştirilebilir²⁴. Fakat aynı idari işlemde etkilenen birden fazla kişinin kendi iradeleri ile farklı dava açmaları halinde bu davaların re'sen mahkemece birleştirilmesinde dava açmak konusunda seçimlik bir hakka sahip olan davacılar, dava arkadaşlığına zorlanmış olmaktadır. Bu ise kabul edilebilir bir durum olmaktan çıkar. Sonradan dava açan kişinin dilekçesinin reddedilmesi ve önceki dava dosyası ile birleştirilmesi hâlinde ikinci dava açan kişiye bu konudaki iradesine başvurulmalıdır. Eğer ikinci davayı açan kişi, ilk davanın açıldığından haberi olsa idi zaten birleştirilmesi yönünde irade açıklamasında bulunması ya da mahkemenin bu konudaki takdirini kabul etmesi durumlarında, aynı konuda farklı kişiler tarafından açılan davaların birleştirilmesi uygun olacaktır.

²³ Daha önce istisnai durumlar ve 15 numaralı dipnotta Danıştay 9. Dava Dairesinin kararında da belirtildiği üzere, farklı mahkemelerde ya da aynı mahkemede açılan birden fazla idari işlemlerdeki davalarda bağlantı iddiasında bulunulabilmesi için hukuksal bir kural olarak hasım idarelerin aynı olması gerekmektedir. Ancak yargılama faaliyetinin hızlı, etkin ve verimli gerçekleşmesi için davalı idarelerin de aynı olması bağlantılı davaların birleştirilmesindeki en temel amaç olan adil yargılamaya hizmet edecektir. Bununla birlikte vergi davalarında davalı taraflar genelde vergi daireleri olmaktadır. Vergi dairelerinin farklı olması uygulamada davalı idarenin farklı olduğu anlamına gelmez. Farklı vergi dairelerinden bilgi edinmek kaydıyla tüm vergi dairelerini yargılamada hazine avukatları temsil etmektedir. Bu açıdan bakıldığında vergi uyumsuzluklarında davalı tarafların farklı olması yani farklı vergi dairelerinin iş ve işlemlerine karşı dava açılması, bağlantılı davaların birleştirilmesine mâni olmayacaktır. Hukuken de bir mahsuru olmadığı aşikârdır.

²⁴ Danıştay 4. Dava Dairesi, E. 1994/2181, K. 1995/1620, 10.04.1995, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 14.11.2022, "3568 sayılı Kanun'un 12. maddesinde öngörülen müştereken ve müteselsilen sorumluluk nedeniyle, mükellef ve yeminli mali müşaviri adına salınacak vergilere karşı açılan davalar arasında bağlantı bulunduğu, açık olduğundan, incelemenin aynı yargı yerinde yapılması gerektiği hakkında"

Aksi halde İYUK'nin 5. maddesinin 2. fıkrasında seçimlik bir hak olarak düzenlenen bu kurala aykırı hareket edildiğini söylemek mümkündür.

Aynı kanaat, dava açılması sırasında birden fazla idari işleme karşı farklı dava açma iradesinde bulunan davacı için de geçerlidir. Aralarında bağıllık bulunan birden fazla idari işleme karşı tek bir dava dilekçesi ile dava açılması yine İYUK'nin 5. maddesinin 1. fıkrasına göre davacı için seçimlik bir haktır. Bu hakkın bilincinde olmayan davacının iradesinin onayından sonra mahkemenin sonra açılan dava dilekçesini reddedip ilk dava ile birleştirilmesi yerinde bir uygulama olacaktır.

Yukarıdaki her iki durumda da birleşen dosyada verilen mahkeme kararlarının kanun yolu incelemesinde, yargılamanın daha az giderle ve daha hızlı görülmesini sağlamak açısından, bu yöntemin usul hükümlerine uygun olup olmadığına girilmemektedir. Bu yöntem davanın iradesinin de dâhil edilmiş olması, birleştirilmiş dosyada verilen mahkeme kararının usulden bozulmasına önemli bir engel teşkil ettiği açıktır²⁵.

D) DAVA DOSYALARINDA DAVA ŞARTLARININ VAR OLMASI

Genel usul kuralları gereği hem hukuk, hem ceza hem de idari yargılamada uyuşmazlıklara yönelik tahkikatların yapılabilmesi için öncelikle “ön inceleme-ilk inceleme-dava şartları” konularının değerlendirilmesi gerekmektedir. Görev ve yetki kuralı idari yargı düzeni içerisinde, husumet ve ehliyet konusu ise davalı birliği içerisinde ayrı başlıklar altında değerlendirilmiştir. Diğer ilk inceleme konuları ise dilekçe aşamasında her bir açılan dava için görevli mahkemeye değerlendirilecektir. Dolayısıyla davaların süresinde açılıp açılmadığı veya uyuşmazlık konusunun idari davaya konu olacak kesin ve yürütülmesi gereken işlemlerden olup olmadığının tespiti de bağlantılı dosyaların tek dilekçe ile dava açılması aşamasında mahkemelerce değerlendirilmesi gereken konulardandır. Ayrı dilekçelerle dava açılıp sonradan bağlantı iddiasının olması hâlinde

²⁵ Yunus Eraslan, “Türk İdari Yargı Sisteminde Davaların Birleştirilmesi Usulü Üzerine Bir İnceleme”, *Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C.XI, Sayı 2021 (2), 209-259, 248

bağlantı iddiasını çözüme kavuşturacak mahkeme bu ilk inceleme konuları ile ilgili bir değerlendirme yapmayacaktır.

Ancak bu başlık altında “derdestlik” durumunun özellikle üzerinde durulması kanaatindeyiz. Açılan bir davanın görülmeye başlanması yani davanın derdest hâle gelmesi ile aynı konuda aynı nedenlere dayanarak aynı davacılar tarafından başka bir mahkemede dava açmak imkânı kalmamaktadır²⁶. Dolayısıyla bir davanın görüşülüyor olması o davayı derdest kılacağı için taraf, konu ve sebebin aynı olduğu başka bir davanın açılması durumunda derdestlik iddiasında bulunulabilir. Davalının bu savı mahkemece yerine görülürse, ikinci davanın açılmamış sayılmasına karar verilir²⁷. Tarafları, konusu ve sebebi aynı olan bir dava görülmekte iken, açılan ikinci davanın esasının derdestlik nedeniyle incelenemeyeceği usul hukukunun genel ilkelerindedir. İYUK’nin 14. maddesinde düzenlenmiş bulunan “ilk inceleme” konuları arasında derdestlik sayılmamıştır²⁸. Derdestlik iddiaları HMK’nin 114. maddesinde “dava şartları” başlığı altında düzenlenmiştir. İYUK’nin 31. maddesi, idari yargı usul kanununda düzenlenmemiş durumlar ile idari yargı yerlerinin karşılaştıklarında HMK’de yer alan hükümlere göre hareket etmelerini düzenlemiş ve bu durumları tek tek sıralamıştır ancak “derdestlik” müessesesine yer vermemiştir. Mezkûr Kanun maddesinin tadâdi bir şekilde düzenlendiği kabulü ile genişletici bir yorumlama yapmak gerekirse HMK hükümlerinin derdestlik iddialarında da uygulanabileceği söylenebilir. Bu durumda, idari yargı yerlerinde görülen bir davada derdestlik iddiasında bulunulması hâlinde dava şartları oluşmadığından davanın hiç açılmamış sayılmasına karar verilmesi gerekir. Ancak kanunun lafzi ile hareket ederek, sayılan durumların tahdidi nitelikli olduğu kabulü ile dar bir yorumlama yapmak gerekirse İYUK’nin 31. maddesinde sayılmayan HMK hükümlerinin idari yargı yerlerince uygulanamayacağını kabul etmek gerekir. Her iki durumda da açılan ikinci davanın tahki-

²⁶ Yusuf Karakoç, Genel Vergi Hukuku, 7. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014, 881

²⁷ A. Şeref Gözübüyük, Yönetim Hukuku, 28. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2009, 452

²⁸ Celal Işıklar, “İdari Yargıda Derdestlik”, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. XVI, 2012 (1), 63-106, 93, “İYUK’un 14. Maddesinde düzenlenen ilk inceleme konuları emredici mahiyettedir ve sırası da kesindir. Ancak başka dava şartlarını dışlamamak ve yasaklamamaktadır. Derdestlik durumu, kamu düzenini ilgilendirdikçe yargılamanın her aşamasında olduğu gibi ilk incelemede de ele alınabilir.”.

katının yapılmaması gerektiği açıktır. Bu nedenle derdest olan ilk dava var iken, tarafları, konusu ve sebebi aynı olan ikinci davanın ilk dava ile birleştirilmesi yönünde, hukuki yarar gereği, karar verilmesi gerekmektedir. Bu durumda “derdestlik” durumu, davaların birleştirilmesi için bir gerekçe olarak sayılabilir.

Yukarıda alt başlıklar altında sıralanan usule ilişkin şartların yanında tarafların yargılamanın hangi aşamasında ve sayıca ne kadar bağlantı iddiasında bulunabileceğine yönelik bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Dava sürecinin uzamasında menfaati olduğunu düşünen taraf, bağlantı talebinin usuli işlemleri durdurma etkisinden faydalanmak amacıyla gereksiz yere bağlantı isteminde bulunabilmektedirler. Böylelikle zamandan ve emekten tasarruf gayesi güden bağlantılı davalar müessesesi, tam tersi bir etki doğmasına sebebiyet vermektedir²⁹. Ayrıca bağlantı iddiasının bulunulması ile bu iddiayı çözecek olan yargı organlarına çözüm süresi olarak, düzenleyici nitelikte de olsa, bir hükme yer verilmemiş olması, iddianın kabul edilmesiyle birlikte mevcut yargılamada usuli işlemlerin durması söz konusu olacağından, gecikmeden dolayı doğabilecek olumsuzluklara karşı önleyici bir düzenleme de yer almamaktadır. İdari yargıda yürütmenin durdurulması müessesesi ile kamu gücüne dayanılarak tesis edilen icrai ve yürütülmesi zorunlu idari işlemlerin yol açacağı telâfisi imkânsız zararların henüz gerçekleşmeden önlenmesi amaçlanmıştır. Bu durumda iki müessese birbiri ile çatışmaktadır. Burada, İYUK'nin 42. maddesindeki usuli işlemlerin durması hâlinde yürütmenin durdurulması istemli davalarda bir istisna getirilmesi, yürütmenin durdurulması istemi hakkında bir karar verildikten sonra bağlantıya ilişkin hükümlerin³⁰, bahse konu sorunun ortadan kaldırılması adına, uygulanması yerinde olacaktır.

²⁹ Arzu Ulusoy, “İdari Yargıda Bağlantılı Davalar”, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Cilt 15, Sayı 1 (2012): 185-195, 194

³⁰ Turgut Candan, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, 860; Ulusoy, agm, 194

III. BAĞLANTILI DAVALARIN BİRLEŞTİRİLMESİNDE ESASA İLİŞKİN ŞARTLAR

Farklı ya da aynı mahkemede açılmış birden fazla idare ve/veya vergi mahkemesinde açılmış olan davaların tek bir mahkemede görülebilmesi yani davaların birleştirilmesi için usule ilişkin şartlar temel olarak aranmakta ancak yeterli olmamaktadır. Bu uyumsuzluk konuları arasında birbirleri ile maddi veya hukuki bağlantı ya da sebep-sonuç yani birisi hakkında verilecek olan kararın diğerinin kararını etkilemesi şartlarının da var olması gerekir ki farklı davalar şeklinde açılmış uyumsuzluk konuları tek bir yargı yerinde görülebilsin. Davalar arasında bağlantı bulunduğu kabul edilebilmesi için, “davaların temelini oluşturan vakıaların ve hukuki sebeplerin aynı veya birbirine benzer olması”, “davaların aynı veya birbirine benzer sebeplerden doğması” ve “davaların aynı maddî veya hukuki sebepten doğmuş olması” ibareleri ile ne kastedildiğinin açıklığa kavuşturulması gerekir³¹. Bu tespit dilekçe aşamasında yapılabileceği gibi daha sonra “bağlantılı davalar” müessesesinin işletilmesi ile de mümkün olabilecektir.

İYUK'nin bağlantılı davalar hususunun düzenlendiği 38. maddesi ve tek bir dilekçe ile dava açılabilmesine yönelik düzenlenen 5. maddesi birlikte değerlendirildiğinde; uyumsuzluk konuları arasında maddi bağ, hukuki bağ ve sebep sonuç ilişkisi şartlarının, dava dosyalarında bir arada aranmadığı söylenebilir. Kanun koyucunun hükmü ihdas ve tanzim ederken lafza ilişkin tereddüt bırakmadığı dikkate alınarak, yorumda önceliğin lafza ağırlık verilmesi suretiyle bu değerlendirme yapılabilir³². Ancak burada üzerinde durulması gereken önemli bir husus; davaların sonuçlarının birbirini etkilemesinin, bağlantılı davaların temelini teşkil ettiği. Aksi uygulama idare ve vergi mahkemelerinin kuruluş amacına ve anayasal bir ilke olan tabii hâkim ilkesine de aykırı düşecektir³³. Bu

³¹ İbrahim Ermenek, “Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, C. 16, Özel sayı 2014, 1215-1252, 1218-1219

³² Burak Pınar, “Vergi Yargısının Birleştirme Yasağını İhlâl İle Seri Dava İnşası (Danıştay 7. Dairesi'nin Vekâlet Ücreti Kısıtlamasının Yerleşik Hale Gelmesi)”, *Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2022 (1), 141-166, 157

³³ Danıştay 12. Dairesi, E. 2012/5705, K. 2013/4199, 21.05.2013, *Legal Mali Hukuk Dergisi*, Cilt 9, Sayı 205, Yıl 2013, 231

bakımdan, yasal şartların oluşmamasına rağmen, gerek davaların tek dilekçede açılmaları, gerekse ayrı dilekçelerle açılan davaların mahkemelerde birleştirilmeleri; uyuşmazlıkların kanunen tabii oldukları mahkemelerden başka mahkemelerde görülmeleri sonucunu doğurur. Bu da, biraz önce söylediğimiz gibi, tabii hâkim ilkesinin ihlali anlamına gelir. Ayrıca görev ve yetkinin kamu düzeninden olması da bununla bağlantılı olarak nazara alınacak bir husus olduğu gözden kaçırılmamalıdır³⁴.

Ezcümle, aynı ya da farklı mahkemelerde açılmış davalar için birleştirme kararı ya da bağlantı iddiasında bulunabilmek için birden fazla şartın da bir arada olması gerekmemekle birlikte bir dava dosyası hakkında verilecek kararın diğer dava dosyası hakkında verilecek olan karara etkisinin olması durumunu esasa ilişkin olarak temel şartlarda sayabiliriz. Bununla birlikte, Danıştay uygulamalarında³⁵ davaların aynı maddi veya hukuki sebepten doğması ya da biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkileyecek nitelikte olması şartlarının varlığını alternatif olarak değil, birlikte aramaktadır³⁶. En azından yüksek mahkeme kararlarında “maddi ve hukuki neden birliği” arandığı görülmektedir. Öğretide de bu şekilde ayırım yapıldığına rastlanabilir³⁷. Yani uyuşmazlık konuları ara-

³⁴ R. Cengiz Derdiman, “İdari Yargıda Birden Fazla Davanın Tek Dilekçe ile Açılması: Türk İdari Yargılama Usulününün 5. Maddesinin Anlamı ve Kapsamı Üzerinde Değerlendirmeler”, *ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi* 2, no. 2 (2020): 49-295, 272

³⁵ Danıştay 12. Dairesi, E. 2012/5705, K. 2013/4199, 21.05.2013, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 22.11.2022, “Aynı soruşturma kapsamında disiplin cezası verilmiş olsa bile, her bir kişinin suça konu olaydaki kusurunun ve sorumluluğunun farklı olması nedeniyle, uyuşmazlıkların çözümünde, herkes için ayrı ayrı değerlendirme yapılması gerekeceğinden, aynı soruşturma kapsamında ceza alan iki kişinin açmış olduğu davaların, aynı maddi veya hukuki sebepten kaynaklanmış olduğundan söz edilemeyeceği gibi, bu davaların biri hakkında verilecek kararın, diğerinin sonucunu etkileyecek nitelikte de olmadığı açıktır. Olayda; davacı ile birlikte aynı soruşturma kapsamında ceza alan bir başka kişinin açmış olduğu dava ile davacı tarafından açılan davanın, farklı mahkemelerde görülerek karara bağlanmış olması, kanun yararına bozma sebebi olarak görülmemiştir.”; Danıştay 7. Dairesi, E. 2021/3328, K. 2021/4118, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 22.11.2022, “Maddi olay aynı olsa da, bağlantılı olduğu iddia edilen uyuşmazlıklardan birinin 6802 sayılı Gider Vergileri Kanunu, diğerinin ise 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu hükümlerinden kaynaklanması, diğer bir anlatımla, davalara konu idari işlemlerin farklı hukuki sebeplere dayanması nedeniyle aynı hükümlere göre değerlendirilip yargılama yapılması söz konusu olduğundan, anılan davalar arasında, 2577 sayılı Kanun’un yukarıda anılan hükmünde öngörülen bağlantının varlığından söz edilmesi olanaklı değildir.”

³⁶ Gürsel Kaplan, *İdari Yargılama Hukukuna Giriş*, 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, 2020, 269

³⁷ M. Kamil Mutluer ve N. Nilay Dayanç Kuzeyli, *Vergi Hukuku*, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019, 283, “Bağlantı iddiasında iki nedenden ilki; maddi ve hukuki bağlılık; diğer ise biri hakkında verilecek kararın diğerini etkiler nitelikte olmasıdır. Sözü edilen iki nedenin birlikte aranmasına gerek olmayıp bunlardan birinin varlığının kabulü hâlinde davaların bağlantılı dava olduğunun kabul edilmesi gerekir.

sında sadece maddi bağıntı kurmak bu dava dosyalarının birleştirilmesi için yeterli görülmemekte, maddi bağıntı ile birlikte hukuki bir ilişki de aranmaktadır. Birisi hakkında verilecek olan kararın diğer dava kararını etkiler bir durumun tespiti hâlinde ise herhangi bir maddi ve/veya hukuki bağıntıya gerek kalmadan bu dava dosyaları hakkında birleştirme kararı verilebilir.

A) DAVA KONULARI ARASINDA MADDİ ve/veya HUKUKİ BAĞ OLMASI

İYUK'nin 38. maddesi lafzen, bağlantı şartlarının birinin varlığı durumunda dosyaların tek bir mahkemede görülebilmesini düzenlemektedir. Yani bu şartların iki veya daha fazlasının aynı anda ve bir arada olma zorunluluğu yoktur. Dar bir yorumla İYUK'nin 38. maddesinden bu sonuca ulaşmak mümkündür. Zira kanun koyucu maddi bağıntıyı yeterli görmeyip idari işlemler üzerinde hukuki bağıntıyı da aramayı amaç edinseydi “veya” bağlacı yerine “ve” bağlacını kullanmayı yeğlerdi. Birden fazla idari işlem hakkında tek bir dava dilekçesi vererek dava açılması ya da ayrı ayrı açılmış bulunan davaların tek bir mahkemede birleştirilebilmesi için idari işlemlerin maddi sebebi olan vakianın bir olması yani aynı maddi sebepten doğan işlemlere yönelik davaların açılmış olması gerekmektedir. Maddi yönden bağıntı, aynı dilekçe ile idari davaya konu edilmesi düşünülen idari işlemlerin aynı maddi sebeplere dayalı olarak tesis edilmiş olmaları anlamına gelir. Başka bir anlatımla; idareyi bu işlemleri yapmaya iten maddi sebeplerin aynı olması, bu işlemler arasında maddi bakımdan bağıntı olduğunu gösterir³⁸. Yalnız burada birden fazla şahsın müşterek dilekçe ile dava açması için davacıların hak veya menfaatlerinde iştirak bulunması aranırken, ayrı ayrı açılmış davaların sonradan birleştirilmesi için davaya yol açan maddi olayın aynı olması yeterlidir. Ayrıca davacıların hak ve menfaatlerinde iştirak bulunması şartı aranmaz. Farklı davacıların açtığı davaların birleştirilmesi için aranan maddi sebep yönünden bağlantı koşulu, dava açma sırasında aranan bağlantıdan daha geniş kapsamlıdır³⁹. Diğer Danıştay kararları-

³⁸ Candan, age, 260

³⁹ Bahtiyar Akşılmaç; Murat Sezginer ve Cemil Kaya, Türk İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 2019, 202

nın esas aldığı ve genel kabul gören Danıştay 7. Dairenin kararına göre⁴⁰ ise dava dosyaları arasında maddi bağ kurulmasının yeterli olmadığı, maddi bağ ile ilgili hukuki bağın da kurulması gerektiği, maddi bağ olmasa da mutlaka hukuki bağlılığın tespit edilmesi gereğidir. Yalnız burada dikkat çeken durum emsal alınan Danıştay kararının 2010 yılında verilmiş olmasıdır. 09.02.2011 tarihli 6119 sayılı Kanunla değişmeden önceki 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nda Danıştay Dava Dairelerinin görev konuları hüküm altına alınmıştır. Buradan yola çıkarak hangi dava dairesinin hangi konularda temyiz makamı ve ilk derece mahkemesi olarak bakacağı dava konuları belli idi. 2011 yılında yapılan değişiklik ile dava dairelerinin görev konularının Kanunla düzenlenmesinden vazgeçilmiş ve 2575 sayılı Kanun'un 27. maddesinde bu konuda Danıştay Başkanlık Kurulu görevlendirilmiştir. Bu sebepten Danıştay 7. Dairesinin 2010 yılında almış olduğu emsal kararın daha sonra mülga edilen Danıştay dava dairelerinin görevlerini belirleyen ilgili maddelere dayalı olduğu düşünülmektedir. İlk derece mahkemesinin Danıştay dava dairesi olduğu durumlarda bu tespiti yapmak daha kolay iken, dava dairelerinin temyiz makamı olarak görev yaptığı durumlar da gözetilerek bu tespitin daha dolaylı bir yoldan yapıldığını söyleyebiliriz. Çünkü vergi ve idare mahkemeleri kendi görev alanlarına girdiği müddetçe her türlü vergisel ve idari uyuşmazlıklara bakarken 2011 yılından önce de sonra da konu sınırlaması yapılmamakla birlikte 2011 yılından önce Danıştay vergi ve idari dava dairelerinin görev alanları kanun ile sınıflandırılmıştı. Günümüzde bu uygulamadan vazgeçilmiştir. Bu bağlamda Danıştay'ın farklı Bölge İdare Mahkemesi yargı çevresinde bulunan vergi mahkemelerinde açılan davalarda, davaların temyiz edilmesi hâlinde, uyuşmazlık konusuna göre dava daireleri için Danıştay Kanunu'nda bir sınırlandırma yer almadığından bağlantı iddiaları ile ilgili bir çözümleme yaparken, dava konularında yer alan maddi bağımlılığı yeterli görmelidir. Çünkü tek bir dava dairesi, 2011 yılına kadarki uygulamadan farklı olarak örne-

⁴⁰ Danıştay 7. Dava Dairesi, E. 2010/5548, K. 2010/4415, 30.09.2010, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.11.2022, "Olayda, bağlantılı olduğu iddia edilen uyuşmazlıklardan birinin 4760 sayılı Özel Tüketim Vergisi Kanunu, diğerinin ise 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümlerinden kaynaklanması, diğer bir anlatımla, davalara konu idari işlemlerin farklı hukuki sebeplere dayanması nedeniyle ayrı hükümlere göre değerlendirilip yargılama yapılması söz konusu olduğundan, anılan davalar arasında, 2577 sayılı Kanunun yukarıda anılan hükmünde öngörülen bağlantının varlığından söz edilmesi olanaklı bulunmamaktadır."

ğin, hem Özel Tüketim Vergisi Kanunu'nun hem de Kurumlar Vergisi Kanunu'nun uygulanmasından doğan uyumsuzlukları görebilecektir. Bu sebepten alt mahkemelerde maddi bağlantı tespit edilen dava dosyaları, temyiz daireleri farklı olmayacağı için, tek bir mahkemede görülmesinde sonraki kanun yolları için bir sakınca olmayacaktır.

Örneğin kolektif ya da adi komandit şirketlere yapılacak bir cezalı tarhiyatta ceza miktarı şirket adına kesilmekle birlikte anapara borç tutarı için her bir ortağın hissesi oranında tarhiyat işlemi yapılmaktadır. Şirketin kanuni temsilcisi tarafından vergi cezası için açılan dava ile şirket ortaklarının vergi anapara borcu için açacağı davalar arasında maddi ve hukuki bir sebebin varlığından söz edilebilir. Bu nedenle farklı kişiler tarafından farklı ya da aynı zamanlarda farklı dilekçelerle açılan dava dosyalarının birleştirilmesinde hukuken bir engel bulunmamaktadır. Hatta burada davacı taraflar arasında menfaat birliği olmasından dolayı tek bir dilekçe ile de dava açılabilir. Tarhiyat döneminde eksik hesaplanan ya da hiç hesaplanmayan şirket anapara vergi borcu idari işlemi sebebiyle uygulanan cezalı tarhiyat idari işlemi arasında bir sebep sonuç ilişkisi de mevcuttur. Eksik hesaplanan ya da hiç hesaplanmayan bir vergi borcu mahkemece tespit edilemediğinde, buna bağlı olarak düzenlenen cezalı tarhiyatlar da hukuka aykırı olacaktır. Bu sebepten mahkemelerin yeknesak bir şekilde tüm dava dosyaları ile ilgili tek bir karar vermesi gerektiğinden ötürü, bu dava dosyalarının birleştirilmesinde hukuki yarar da gözetilmelidir.

Bir gelir ya da kurumlar vergisi mükellefinin KDV mükellefi de olduğu düşünüldüğünde bu mükellefin her ayın 24'üne kadar (uygulamada ödeme süresinin sonuna yani 28'ine kadar) KDV beyannamesini bağlı olduğu vergi dairesine elektronik ortamda vermesi gerekmektedir. Bu usule uyulmaması hâlinde mükellef VUK mükerrer 355. maddesinin altıncı paragrafına göre⁴¹, özel 28süzlük cezası ile karşılaşabilir. Mükellefin bu cezaya karşı indirim yoluna başvurma gibi idari bir yola başvurma

⁴¹ Elektronik ortamda beyanname verilmemesi defter ve belge ibraz yükümlülüğü kapsamında olmadığından Vergi Usul Kanunu'nun 355' nci maddesine göre özel usulsüzlük cezasının kesilemeyeceği hakkında (Danıştay Vergi Dava Daireleri Kurulu'nun 12.12.2012 tarihli E. 20212/327, K. 20212/429)

hakkı olduğu gibi idari para cezalarının iptali için dava açma hakkı da bulunmaktadır. Birden fazla vergi dönemini ilgilendiren usulsüzlükler tespit edildiğinde idare her bir tespit için ayrı ceza düzenleyecektir. Dava açmak isteyen mükellef bu durumda her bir idari işlem için ayrı dava açmak yerine temel usul şartlarına uymak kaydıyla tek bir dilekçe ile adına kesilen birden fazla usulsüzlük cezası için dava açabilir. Her ne kadar vergilendirme dönemleri farklı olsa da kesilen cezalar KDV mükellefiyeti nedeniyle olmasından ötürü idari işlemler arasında maddi bağ vardır diyebiliriz. Ayrıca usulsüzlük cezalarını düzenleyen mevzuat hükümleri de aynı olduğundan mükellefin açmış olduğu bu davalarda hem maddi hem de hukuki bağın varlığından söz edilebilir.

Ayrıca aynı mükellefin satışları nedeniyle düzenlemesi ve vermesi gereken faturaları düzenlememesi hâlinde bu durumda da vereceği KDV beyanlarında KDV matrahı eksik çıkacak ve eksik vergi ödemiş olacaktır. Düzenlenmeyen faturalar muhasebe kayıtlarında gelir olarak da görünmeyeceğinden üç ayda bir vereceği geçici vergi beyannamesinde ya da ilgili mali takvim için vereceği gelir/kurumlar vergisi beyannamesinde de toplam gelirinde bir kayıp olacak dolayısıyla da eksik vergi ödemiş olacaktır. Bu durumların sınırlı denetimler sonucunda farklı zamanlarda tespiti hâlinde vergi inceleme elemanı raporlarına göre fatura düzenlenmemesinden ötürü özel usulsüzlük cezası ve ayrıca KDV ve yıllık vergi için de vergi ziyayı cezası bağlı olduğu vergi dairesince mükellef adına düzenlenip tebligatı yapılacaktır. Mükellef, adına düzenlenmiş bulunan idari para cezaları ve ilave yapılan tarhiyatlar için VUK'nin 353. maddesinin birinci fıkrasına göre düzenlenen özel usulsüzlük cezası ile KDV ve gelir/kurumlar vergisinin eksik tahakkuku nedeniyle VUK'nin 344. Maddesine dayalı olarak düzenlenen vergi ziyayı cezasını, idari başvuru yolları saklı kalmak üzere, dava konusu edebilecektir. Burada ilave yapılan KDV ve gelir/kurumlar vergisi tarhiyat işlemlerinde hem maddi ve hukuki birlik varken, fatura düzenlenmemesi nedeniyle uygulanan idari para cezası ile ek tarhiyat işlemleri arasında ise sadece maddi bağlantı söz konusu olacaktır. İYUK'nin 38. maddesinin lafzi ve gai yorumundan hareket ederek hem usulsüzlük hem de vergi ziyayı cezalarının tek bir dilekçe ile dava konusu edilebileceğini ya da ayrı ayrı açılmışlar ise bağlantı iddiasında daha sonra bulunulabileceğini söyleyebiliriz.

B) DAVALAR HAKKINDA VERİLECEK KARARLARIN BİRBİRLERİNİ ETKİLER OLMASI

Davaların sonuçlarının birbirini etkilemesi hususu, bağlantılı davaların temelini teşkil etmektedir. Uyuşmazlığın çözümlendiği bir mahkemece verilen esas hakkındaki kararın diğer mahkemenin de vereceği esas hakkında kararı etkilemesi durumunda iki dava arasında bağlantının varlığından söz edebilmek mümkündür. Ancak bazen bir mahkemenin vereceği nihai karar diğer mahkemenin vereceği bir ara kararını ya da delil olarak sunulan bir ispat edici aracın hukuken var olduğunu tespit eder nitelikte de olabilir. Bu durumda da iki dava dosyası arasında bağlantının varlığından söz etmek mümkündür. Yani görülen uyuşmazlıklarda verilecek olan esas hakkında kararların mutlaka diğer mahkemenin de vereceği nihai kararı etkilemesi beklenmez. Nihayetinde, “bir hakkında verilecek kararın diğerini de etkiler nitelikte olması” gerekçesi ile bağlantı kararı verilebilmesi, mahkemelerin vereceği kararların nihai karar olması şartına bağlı değildir. Bununla birlikte, işlemlerden biri yapılmıyorsa, buna bağlı olarak diğer işlem de yapılmayacak idi ise, işlemler arasında sebep-sonuç ilişkisi ve illiyetten söz edilebilir⁴². Dolayısıyla birisi hakkında verilecek olan kararın diğerini etkiler nitelikte olması bu durumda da mümkündür. Ancak dava konusu edilen bir idari işlemin mahkemece hukuka uygun kabul edilmesi, diğer işlemin de mutlak surette hukuka uygun olduğunu göstermez. Her bir somut olayı kendi hukuki unsurları ile değerlendirmek mümkündür.

Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından çıkarılan bir genel düzenleyici işleme dayalı olarak vergi dairesi tarafından yapılan birel işlem ile bu düzenleyici işlem, tek bir dava dilekçesine konu edilebilir ya da davalar açıldıktan sonra bağlantı iddiasında bulunulabilir. İYUK'nin 7. maddesinin 4. fıkrasına göre, genel düzenleyici işlemin iptal edilmemiş olması ona dayalı yapılan idari işlemin de iptal edilmeyeceği anlamına gelmez. Çünkü bireysel idari işlem, genel düzenleyici işlemde bağımsız olarak hukuka uygunluk denetimine tâbi olacaktır. Fakat tersi mümkündür. Yani genel düzenleyici işlemde tespit edilen hukuka aykırılıklar, bu işle-

⁴² Oğuz Sancakdar, İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, İzmir: SB.net Yayınları, 2019, 151

mi hukuken sakatlayacağından, ona dayalı olarak yapılan birel işlem de hukuki dayanaktan yoksun yani sakat olacaktır⁴³.

Davalardan biri hakkında verilecek kararın diğerini etkilemesi maddi açıdan veya hukuki değerlendirme itibariyle söz konusu olabilir⁴⁴. Yani iki dava arasında maddi veyahut hukuki bir bağıntı yoktur fakat birinin hakkında verilecek olan karar diğerini de etkiler niteliktedir. Bu durumda da iki dava arasında bağlantı olduğundan söz edilebilir. Tarafları, konusu ve sebebi aynı olan davalarda biri hakkında verilecek hükmün diğerini etkilemesi tabîdir ancak bu davanın süjeleri aynı nitelikte olduğundan bağlantı kararı değil, sonra açılan dava için derdestlik kararı verilmesi icap eder.

Bir vergi davasına konu olmuş uyuşmazlık konuları ile bağlantılı olarak farklı yargı rejimlerine bağlı mahkemelerde de dava açılmış olabilir. Örneğin, kamu borçlusu nedeniyle başlatılan haciz takibatının hacze konu mallar hakkında hukuka aykırılık olduğunu iddia eden taraf, haciz kararının iptal edilmesi ve mahcuz mallar üzerindeki haczin kaldırılması ve sahibine iadesi davası açmış olabilir. Bu davaya paralel ve dava konusu ile bağlantılı istihkak iddiasında da alacaklı taraf ya da borçlu ile mal üzerinde hak sahibi olduğunu iddia eden üçüncü kişi genel mahkemelerde istihkak davası açmış olabilir. Bu durumda bu iki uyuşmazlık konusu arasında kesin bir bağıntı vardır ve genel mahkemelerde verilecek olan karar vergi mahkemesinin kararını etkiler niteliktedir. Borçlu ya da üçüncü kişinin hacizli mal üzerindeki istihkak iddiası kabul edilir ise veyahut alacaklı amme idaresinin istihkak iddiası reddedilirse, mahcuz edilmiş mal hacze kabil mallardan olmayacak dolayısıyla mal üzerindeki haciz kalkarak sahibine iade edilecektir. Ancak burada her iki dava dosyası arasında uyuşmazlık bulunmasına rağmen davaların birleştirilmesi, daha önce bahsettiğimiz usul şartlarından gereği mümkün değildir. İstihkak davaları genel görev taksimi nedeniyle asliye hukuk mah-

⁴³ Danıştay VDDK, E.1996/321, K. 1998/81, 13.03.1998, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 28.11.2022, "1991 yılıyla ilgili kısım hakkında verilen iptal kararı kesinleşen Bakanlar Kurulu kararına dayanılarak evvelce iptal kararı gereğine göre tahakkuktan silinen vergi ve gecikme faizinin ödeme emriyle istenmesinde hukuka uygunluk bulunmamaktadır."

⁴⁴ Yılmaz Özbacı, Vergi Davaları, 1. Bası, Ankara: Oluş Yayıncılık, 2002, 487

kemelerinde açılması zorunluluğundan dolayı, istihkak iddiasının haciz işlemine ek olarak vergi mahkemesinde ileri sürülebilmesi de mümkün olmadığından burada vergi mahkemesi ancak asliye hukuk mahkemesinin kararını “bekletici sorun” yapabilecektir.

Başka bir örneği de kaçakçılık fiilleri ile vergi ziyasına sebebiyet veren mükellefler için asliye ceza mahkemesinde açılmış bir ceza davası ile üç kat vergi ziyası cezası düzenlenmiş mükellefin bu cezanın iptali amacıyla açılmış vergi mahkemesindeki dava konuları için de verebiliriz. VUK’da vergi kaçakçılığı eylemlerinin neler olduğu hüküm altına alınmıştır. Gerçekleştirilen eylemlerin de suç vasfına dönüşüp dönüşmediği yani suçun unsurlarının tam olarak oluşup oluşmadığının tespitinin de ceza mahkemeleri tarafından en sağlıklı ve hukuka uygun bir şekilde yapılacağından kuşku yoktur. Bu sebepten kaçakçılık fiili ceza mahkemelerinde sabit görüldüğü vakit, idarenin üç kat olarak uyguladığı vergi ziyası cezası hukuka uygun bir nitelik kazanacaktır. Dolayısıyla burada da ceza mahkemesinin kararı, vergi mahkemesinin kararını etkiler niteliktedir, fakat yine yargı rejimleri farklı olduğundan bu davaların birleştirilmesi mümkün değildir. Vergi mahkemesinin ceza mahkemesi kararını “bekletici sorun” yapması gündeme gelebilir. Fakat uygulamada bu duruma pek rastlanılmamaktadır. “Non bis in idem” kuralının aynı eylemin hem kabahat hem de adli ceza gerektirmesi durumunda uygulanmayacağı, adli yargılamada kişinin cezalandırılmamasının idari anlamda cezalandırılmasına engel olamayacağı, vergi kaçaklığı suçunda manevi unsur olarak kastın aranacağı ancak üç kat şeklinde düzenlense bile vergi ziyası kabahatinde kastın varlığının gerekli olmadığı gibi kurallar neticesinde vergi mahkemelerinin ceza mahkemelerinin kararlarını beklemesi uygulamada az rastlanır bir durumdur.

O halde iki uyuşmazlık konusunun çözümü sırasında verilecek kararların birbirlerini etkiler nitelikte görülüp bu dosyaların birleştirilmesi ancak idari yargı düzeni içindeki mahkemeler için mümkündür. Yani aynı vergi mahkemesinde ya da yetki alanları farklı olan iki vergi mahkemesinde vergi uyuşmazlıkları ile ilgili açılmış bulunan davalar hakkında bağlantı iddiası dinlenilebilir. Mahkemelerin yargı düzeninin farklı ol-

duğu durumda ise bir mahkeme diğer mahkemenin kararını bekletici sorun yapabilir.

Zamanında ödenmeyen vergi borcu nedeniyle mükellefe tebliğ edilmiş olan ödeme emrine karşı mükellefin tebliğ tarihi itibariyle beş gün içerisinde tebliğ konu idari işlemi yapan idarenin bulunduğu yerdeki vergi mahkemesine iptal davası açma hakkı vardır. İdarenin ödeme emrini tebliğ ettikten sonra on beş gün beklemesi ve akabinde haciz işlemlerine başvurması beklenir. Ancak elzem durumlarda idare bu ödeme emrine itiraz süresini beklemeden kendi araştırmaları sonucu edindiği bilgilere dayalı olarak mükellefin malvarlığına haciz yoluna başvurmuş olabilir. Haciz işlemlerine başlayabilmek için ödeme emrinin kesinleşmiş olması gerekmemekte fakat mükellefe tanınan dava açma ya da borcunu ödeme haklarını kullanması için ilgili sürenin beklenmesi icap etmektedir. Aksi durumda mükellef hem ödeme emrinin iptali için hem de yapılan haciz takibatı için dava açabilmektedir. Bu durumda tek dilekçe ile her iki işlemi de dava konusu edebilir ya da hacze karşı davayı daha sonra açmış ise ödeme emrine karşı açmış olduğu dava ile birleştirilmesini talep edebilir. Ödeme emrindeki hukuki aykırılık ona bağlı olarak yapılan haciz işlemi hukuken sakatlayacağından, biri hakkında verilecek olan kararın diğerini etkilemesi durumu nedeniyle bu dava dosyaları arasında bağıntıdan söz edilebilir.

IV. BAĞLANTI İDDİALARININ GÖRÜLMESİ

Farklı ya da aynı mahkemede birden fazla açılan davalar arasında maddi, hukuki ya da sebep sonuç ilişkisi bağlamında bağlantı olduğu hususu bir iddiadır ve bu iddia asıl uyuşmazlığı çözen mahkemeye taraflarca yapılabilir. Bu iddianın kabul edilmesi hâlinde mahkemece, gerçekte dava dosyaları arasında bağlantı olup olmadığının tespiti için İYUK'nin 38. maddesinin 3., 4. ve 5. fıkralarındaki düzenlemeye göre görevli mahkemeye sevk edilir. Buna göre;

- Bağlantılı davalardan birinin Danıştay'da bulunması halinde dava dosyası Danıştay'a gönderilir,

- Bağlantılı davalar, değişik bölge idare mahkemesinin yargı çevrelerindeki mahkemelerde bulunduğu takdirde dosyalar Danıştay'a gönderilir⁴⁵,

- Bağlantılı davalar aynı bölge idare mahkemesinin yargı çerçevesindeki mahkemelerde bulunduğu takdirde dosyalar o yer bölge idare mahkemesine gönderilir⁴⁶.

Bu durumda görevli mahkemeler bağlantı iddiasını kabul etmek ya da reddetmek şeklinde iki türlü karar verebileceklerdir ve kararları kesin niteliktedir. Fakat bu kesinlik dava dosyaları arasında bağlantının olduğu ya da olmadığına yönelik bir ara karar niteliğindedir. Her iki dava dosyasının da temyiz incelemesinde bulunulması hâlinde Danıştay'ın yine bağlantı yönünden tahkikat yapması sorun teşkil etmeyecektir⁴⁷. Yani bağlantının varlığına karar vermeye ve yetkili mahkemeyi belirlemeye Danıştay yetkili olduğundan, aynı konuda iki ayrı idare mahkemesinde dava açıldığının, temyiz incelemesi aşamasında ortaya çıkması

⁴⁵ 2575 sayılı Danıştay Kanununun dava dairelerinin görevlerinin belirlendiği 27 ve devamındaki maddelerde 2011 yılında 6110 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik sonrası vergi dava dairelerinin hangi vergi konusu ile ilgili uyuşmazlık çözmekle görevlendirildikleri artık kanuni olarak düzenlenmemektedir. Vergi dava daireleri arasındaki iş bölümü de Danıştay Başkanlık Kurulu tarafından yapılmaktadır. Bu sebepten farklı BİM yargı çevresindeki mahkemelerde mevcut olan dosyalar ile ilgili bağlantı iddiası günümüzde belirli bir dava dairesi tarafından değil, uyuşmazlığın esasını çözmekle görevli vergi dava dairesince görülmektedir. Bu tarihten önce, yani vergi konu ve kanunlarına göre uyuşmazlıklara bakmakla görevli temyiz dairelerinin görevlerinin Danıştay Kanununda belirlenmiş olması hâlinde, farklı BİM yargı çevresinde olan vergi mahkemelerinde görülen davalar hakkında yapılan bağlantı iddialarının hangi dava dairesi tarafından çözümleneceğine yönelik yetki sorunu yaşanmakta idi. Yapılan bu değişiklikle bu sorun da bertaraf edilmiş oldu.

⁴⁶ Danıştay 3. Dava Dairesi, E. 1988/2346, K. 1989/1453, 04.05.1989, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 23.11.2022), "Tek hâkimin görevine giren dava ile aynı mükellefe ait ve kurul halinde karara bağlanması gereken diğer davalar arasında bağlantının varlığına o yer bölge idare mahkemesince karar verilmesi gerekirken bağlantı bulunduğu bahisle uyuşmazlığın kurul tarafından karara bağlanmasında isabet bulunmadığı hakkında"

⁴⁷ Danıştay İDDK, E. 2010/2045, K. 2011/1639, 16.12.2011 (Celâl Karavelioğlu, İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, 1426), "2577 sayılı Kanun'un 42/3 maddesinde yer alan bağlantının bulunup bulunmadığı yolundaki bölge idare mahkemesi ve Danıştay kararlarının kesin olduğu yolundaki düzenlemedeki kesinlik, bağlantının varlığı ya da bulunmadığı yolundaki kararlar için geçerlidir. Bu kesinlik, davalarda verilecek nihai kararların temyiz başvurusuna konu edilmeleri hâlinde, temyiz başvurusunu inceleyen dava dairesinin ya da Deva Daireleri Kurulunun bağlantı yönünden yapacağı incelemeye engel oluşturmaz."

halinde de Danıştay bağlantı kararı verebilir ve yetkili mahkemeyi belirleyebilir⁴⁸.

A) BAĞLANTI İDDİASININ KABULÜ

Aynı mahkemede görülen davalarda taraflarca ileri sürülen bağlantı iddiası ile ya da mahkeme re'sen bağlantı olduğuna yönelik karar verdiği davaya dosyaları aynı mahkemede tek bir yargılama sürecinde çözüme kavuşturulacaktır. Bununla birlikte, farklı mahkemelerde görülen dava dosyaları arasında bağlantı olduğu yönünde taraflarca ileri sürülen iddia yerel mahkemece kabul edildiğinde bu davanın hangi mahkemede çözülmesi gerektiğine yönelik bir ölçüt İYUK'de ve mahkemelerin kuruluş ve işleyiş kanunlarında düzenlenmemiştir.

Bu durumda kıstas olarak temel uyuşmazlık konusu dikkate alınmalıdır. Örneğin bir alacağın anapara borcu ve cezasının ayrı mahkemelerde görülmesi hâlinde anapara borcu ile ilgili uyuşmazlıkların çözümlendiği mahkemeyi görevli tayin etmek gerekir⁴⁹. Ancak bu durum taraflarca birleştirilmesi talep edilen ya da mahkemece re'sen karar verilen bağlantılı davaların hepsinin aynı mahkemede bulunması hâlinde bu kuralın uygulanmaması gerekir. Çünkü bu kuralın amacı, aralarında bağlantı olduğu ileri sürülen davaların değişik mahkemelerin elinde olması durumunda, bu davaların belli bir mahkemede toplanmasına karar verildiğinde diğer mahkemece gereksiz yere usulü işlemlerin yapılmasını önlemeye yöneliktir⁵⁰.

Bağlantının kabulü ile dosyaların yetkili kılınan mahkemeye gelmesi üzerine, bu mahkemenin davaya kaldığı yerden devam etmesi asıl

⁴⁸ Danıştay 5. Dava Dairesi, E. 1994/6416, 1997/210, 30.01.1997, <https://sinerjimevzuat.com.tr>, Erişim Tarihi: 16.11.2022; Candan, age, 863

⁴⁹ Danıştay 10. Dava Dairesi, E. 2008/7233, K. 2010/9110, 23.11.2010, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 22.11.2022, "Para cezasının tütün fonunun eksik ödenmesi nedeniyle uygulandığı, dolayısıyla *davacı* hakkında tütün fonunun eksik ödenmesi filinden dolayı tütün fonunun tahakkuku ve iki katı oranında idari para cezası olarak iki ayrı işlem tesis edildiği görülmektedir. İşlemin dayanağı olan tütün fonu tahakkukuna ilişkin işlemin iptali istemiyle açılacak *davanın* görüm ve çözümü idari yargı yerlerine ait olduğundan, bu işleme dayanılarak tesis edilen tütün fonunun iki katı tutarındaki para cezasının iptali istemiyle açılacak *davanın* da idari yargı yerlerinde görülmesi gerekmektedir."

⁵⁰ Gürsel Kaplan, İdari Yargılama Hukuku, 1.Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, 2016, 386

olmakla beraber daha önce yapılmış usule yönelik işlemlerden yeterli görmediklerinde tekrar inceleme yapabilmeleri de mümkündür⁵¹. Bağlantılı dava dosyalarının mutlaka bağlantı iddiasında bulunulan mahkemede birleştirilmesi zorunlu bir hâl değildir. Bir başka deyişle, diğer bir mahkeme tarafından bağlantı iddiasında bulunulmuşsa da, dava dosyaları bağlantı iddiası bulunmayan mahkemede birleşebilir.

Bağlantı yoluyla, birbirini etkileyecek nitelikte ve arasında sebep-sonuç bağlantısı olan davaların ayrı ayrı yargı yerinde birbirinden habersiz karara bağlanması önlenmiş olacaktır⁵². Böylece aralarında ilişki bulunan bu tür davaların, aynı mahkemede, aynı oturumda, aynı zamanda ya da birbiri ardına karara bağlanmasında, sağlıklı yargılama ve doğru çözüm bakımından, yarar bulunduğu tartışmasızdır. Ayrıca bu şekilde yargılama, sonuca ulaşılmasını da hızlandıracığından, adil yargılama ilkesine de uygundur⁵³.

B) BAĞLANTI İDDİASININ KABUL EDİLMEMESİ

Dava dosyaları arasında bağlantı iddialarının kabul edilmemesi durumu iki şekilde ortaya çıkabilir. Öncelikle farklı dava dosyaları arasında bağlantı olduğu yönündeki çıkarım bir iddiadır ve bu iddia görevli mahkemelerce karara bağlanır. Mahkemenin, farklı dosya numaraları ile aynı mahkemede ya da idari yargı düzeni içinde farklı mahkemelerde açılmış bulunan davalar arasında öne sürülen bağlantı iddiasını çözümlenebilmek adına öncelikle usule ilişkin şartların varlığını araması icap eder. Bu şartların varlığı hâlinde uyumsuzluk konuları arasında maddi, hukuki bağlılık ya da bir illiyet bağının bulunup bulunmadığı yönünde tespitin yapılması gerekmektedir. Dava dosyaları arasında usule ilişkin şartların var olmadığı veyahut usul şartları sağlanmış olsa da esasa yönelik bağlantı şartları bulunmadığı takdirde bağlantı iddiasında bulu-

⁵¹ Yılmaz Özbalci, 510

⁵² A. Şeref Gözübüyük ve Güven Dinçer, İdari Yargılama Usulü, 2. Bası, Ankara 1999, 843 (Aktaran: Özkan Aykar, Kemal Çağlar ve Özkan Ertekin, Vergisel İşlemlerde Dava Rehberi, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, 321)

⁵³ Candan, age, 858

nan taraf ya da tarafların taleplerini reddedecektir. Bu kapsamda, re'sen verdikleri kararların dışında, uyuşmazlıkların çözümlenmesinde görevli ve yetkili olan mahkemeler öncelikle bağlantı iddiasını çözüme kavuşturacaklardır. Başvuru sonrası bağlantı iddiasının kabul edilmemesi, bağlantı iddiasında bulunan tarafça İYUK'nin mer'i 41. maddesi gereği, ret kararının kendilerine tebliğ edilmesini müteakip on beş gün içinde bağlantı iddiasında bulunan taraf bu kararı itiraz konusu edilebilir. Yerel mahkemece verilen karara itiraz hakkı, bağlantı iddiasında bulunmayan taraf için de geçerlidir. Örneğin davalı idare bağlantı iddiasında bulunmamıştır fakat davacı tarafın bağlantı iddiasının kabul edilmesinin kendisi için de olumlu sonuçlar doğuracağını düşünmesi hâlinde bağlantı olmadığı yönünde verilen karara itiraz edebilir.

Vergi mahkemelerinin önlerinde bulunan dava ile Danıştay'da görülmekte olan bir dava arasında bağlantı olduğu yolundaki taraf iddialarını reddetmesi ve bu karara taraflarca Danıştay'ın görevli dairesinde itiraz edilmesi hâlinde; Danıştay görevli dairesi, eğer ki bu iddiayı haklı görerek davalar arasında bağlantı olduğuna karar verir ise, alacağı bir bağlantı kabul ve birleştirme kararıyla dosyaları kendisi tekemmül ettirir ve bu davaların esası hakkında da kendisi karar verir⁵⁴. Aksi durumda yani bağlantı iddiasının kabul edilmemesine yönelik yapılan itirazı reddeden Danıştay ilgili dava dairesi dosyayı geldiği yerel mahkemeye geri gönderir.

Ayrı bölge idare mahkemelerinin, yargı çevresine dâhil mahkemelerde açılmış bulunan davalar arasında bağlantı iddialarının mahkemelerde kabul edilmemesi halinde ise; bu konuda verilen kararı inceleme görevinin, uyuşmazlığın esasını çözümlenmekle görevli Danıştay ilgili dairesine ait bulunduğunu kabul etmek gerekecektir⁵⁵. Yani herhangi bir Danıştay dava dairesi değil, cari dönem için 2575 sayılı Danıştay Kanunu'nun 27. maddesinin ikinci fıkrasına göre Danıştay Başkanlık Kurulu'nca görev tespiti yapılan dava dairesince bağlantı iddiasının reddinin itirazına bakılması gerekecektir.

⁵⁴ Celâl Karavelioğlu, İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016, 1432

⁵⁵ Danıştay Başkanlar Kurulu, E. 2007/7, K. 2007/8, 22.03.2007, <https://legalbank.net>, Erişim Tarihi: 14.11.2022

Bağlantı iddiasının kabul edilmemesi sonucunu doğuran bir diğer durum ise, bağlantı iddiasını çözmekle görevli mahkemelerin karar vermesidir. Her ne kadar yerel mahkemeler tarafların talebi üzerine farklı mahkemelerde görülen dava dosyaları arasında bağlantı olduğu yönünde karar verseler de, bu kararın duruma göre bölge idare mahkemeleri ya da Danıştay ilgili dava dairelerince onaylanması gerekmektedir. Yerel mahkemeler bağlantı iddialarını öncelikle usule ilişkin şartları göz önünde bulundurarak tahlil ederler, bu şartların var olmaması durumunda zaten bağlantı iddiası mahkemece reddedilmektedir. Usule ilişkin şartların olduğu konusunda kâni olan mahkeme, uyuşmazlık konuları ile ilgili bağlantı iddiasını da uygun bulunduğu ya da bu konuda tereddüde düşüğünde, iddiayı çözümlenmekle görevli yargı yerine dosyayı göndermektedir. Görevli bölge idare mahkemesi ya da Danıştay ilgili dava dairesi de bağlantı iddiasını çözümlerken hem usule hem de esasa ilişkin şartları birlikte değerlendirecektir.

SONUÇ

Uyuşmazlık konuları arasında maddi veya hukuki veyahut sebep-sonuç niteliğinde ilişki olduğu düşünülen dava dosyalarının aynı ya da farklı mahkemelerde birden fazla zaman, maliyet ve emek kaybına sebebiyet verecek şekilde farklı yargı sürecine tâbi tutulmasını önlemek amacıyla; görevli ve yetkili mahkemelerin aynı olduğu durumda davacı için tek dilekçe ile açabilmesi ya da daha önce açmış olduğu bir dava ile bu açtığı davanın birleştirilmesini talep etmesi ya da davacının kendi tespit edemediği durumlarda görevli mahkemenin ilk inceleme sırasında farklı dosya numarası ile açılmış olan davaları birleştirebilmesi ve nihayetinde farklı görevli ve/veya yetkili mahkemelerde açılmışsa da aynı gerekçeler ile aralarında bağlantı bulunan dava dosyalarının birleştirilmesi idari yargılama usul kurallarında kabul edilmiş uygulamalardır.

Bu müesseselerin işletilmesi ile yukarıda değindiğimiz yargılamada maliyet unsurları minimize edilerek taraflar arasında bir menfaat birliğinin temin edileceğini de söyleyebiliriz. Yargılamanın esas aktörleri olan tarafların bu uygulamalardan memnun olmadığını düşünmek rasyonel olmayacaktır. Ayrıca yargı sistemi açısından hızlı karar alabilme, dava

dosya sayılarını düşürme, emekten tasarruf etme gibi sonuçlar da göz ardı edilmemelidir. Aralarında bağıntı bulunan iki uyuşmazlık hakkında verilecek kararlarda yeknesaklığın sağlanarak tek bir yönde karar verilmesi de sistemin sağlıklı işleyebilmesi açısından önemlidir.

Hukuk ve ceza yargılama usulünde de benzer müesseseler mevcuttur. Hatta idari yargılama usulüne göre bu usul kurallarında dosya birleştirilmesi gerekçe bakımından daha kolay ve uygulaması da bir o kadar hızlıdır. Yargılamanın hangi yargı rejimine tâbi mahkemelerde görüldüğünün bu açıdan bir önemi yoktur. Önemli olan bağlantı iddiasında bulunulan dava dosyalarının çözümlendiği mahkemelerin aynı yargı düzeni içinde olmasıdır. Yargılamaların hızlı, en az emekle, en az maliyetle ve aynı konularda yeknesak kararlar alarak yapılması, hukuki ve idari uyuşmazlıkların çözümü için de ceza davaları için de değişmez amaçlardandır. Ancak bu amaçların uygulamada da yerine getirilebilmesi mer'î hukukta “bağlantılı davalar” müessesesine süre düzenlemesi getirilmesi yerinde olacaktır. Mahkemelerce bağlantı iddiasında bulunulduğunda bu iddiayı çözecek olan yargı organlarına çözüm süresi olarak, düzenleyici nitelikte de olsa, bir hükme yer verilmemiş olması, iddianın kabul edilmesiyle birlikte mevcut yargılamada usuli işlemlerin durması söz konusu olacağından, gecikmeden dolayı doğabilecek olumsuzluklara karşı önleyici bir düzenlemeye yer verilmelidir. Bağlantı iddialarının görevli yargı yerlerince çözümünün geciktirilmesi, bu müesseseden beklenen hızlı karar alma amacını sekteye uğratacaktır.

Dava dosyaları arasında esasa ve usule ilişkin şartlar tam olarak var olsa bile bağlantı iddiasını çözümlenmekle görevli olan mahkemelerin, yazılı olmayan bir kuralı da göz önünde bulundurması gerekmektedir. Bazen uyuşmazlıklardan birisi basit bir tahkikatla rahatlıkla çözüme kavuşturulabilirken, bir diğeri tahkikat aşamasında çok fazla işlem ve yazışmalar yapmaya ve derin bir incelemeye tâbi tutmaya, bilirkişi ya da bilirkişilere başvurmaya, vergi teftiş kurulundan yeni bir rapor istemeye varan sonuçlar ortaya çıkarabilir. Bu durumda bir uyuşmazlık konusu ile ilgili esasa yönelik hemen karar vermek mümkün iken, daha fazla zaman ve emek gerektiren diğeri dava dosyasının sonuçlanmasını beklemek,

bağlantılı davaların birleştirilmesinden beklenen sonuçları sekteye uğratabilir. Hatta bu durumun farkında olan suiniyetli taraflar da dosyaların birleştirilmesini talep edebilir. Bağlantı iddialarını karara bağlayan görevli mahkemelerin bu hususu da dikkate alması önemlidir.

Dava konuları arasında bağlantı iddiasının temeli hukuka aykırılıklar değil, idari işlemlerdir. Yani idarenin birden fazla idari işlem yapması ve her bir idari işlemin dava konusu edilebilir olması gerekir. Tek bir idari işlemle birden fazla hukuka aykırılığa sebebiyet veren idare için birden fazla dava açılmaz. Uygulamada zaman zaman özellikle vergi davalarında idarenin, tek bir idari işlemle mükellefe birden fazla şekli ve/veya maddi yükümlülük yüklediğinde mükellefin her bir yükümlülük için farklı davalar açtığı gözlemlenebilmektedir. Bu durumda mahkemelerin re'sen dava dosyalarını birleştirmeleri icap etmektedir. Bu ise taraflar için gereksiz bir zaman kaybı, mahkemeler için de emek israfıdır. Bağlantılı davalar müessesesi de olmak üzere İYUK'de yer alan diğer uygulamaların sağlıklı çalışması ve onlardan beklenen sonuçlara tam olarak ulaşılabilmesi için yargılamanın süjesi olan tüm tarafların da ilgili mevzuatlara uygun bir şekilde üzerine düşeni yapması gerekmektedir.

Kaynakça

Ahioğlu, Mustafa, İdari Yargılama Hukukunda Bekletici Mesele, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Sayı 20, 2021

Akyılmaz, Bahtiyar – **Sezginer**, Murat – **Kaya**, Cemil, Türk İdari Yargılama Hukuku, 2. Baskı, Ankara: Savaş Yayınları, 2019

Alan, Nuri, İdari Yargının Dünü, Bugünü, Sorunlar ve Çözümü, 1998/2, Türkiye Barolar Birliği Dergisi

Arslaner, Hakan, Vergi Yargılamasında Bekletici Sorun Müessesesinin Uygulanabilirliği, Legal Mali Hukuk Dergisi, Cilt 17, Sayı 203, Yıl 2021

Aykar, Özkan – **Çağlar**, Kemal – **Ertekin**, Özkan, Vergisel İşlemlerde Dava Rehberi, 2. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016

Candan, Turgut, İdari Yargılama Usulü Kanunu, Ankara: Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005

Derdiman, R. Cengiz, İdari Yargıda Birden Fazla Davanın Tek Dilekçe ile Açılması: Türk İdari Yargılama Usulünün 5. Maddesinin Anlamı ve Kapsamı Üzerinde Değerlendirmeler, ASBÜ Hukuk Fakültesi Dergisi 2, no. 2 (2020)

Eraslan, Yunus, Türk İdari Yargı Sisteminde Davaların Birleştirilmesi Usulü Üzerine Bir İnceleme, Akdeniz Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XI, Sayı 2021 (2)

Ermenek, İbrahim, Hakem Yargılamasında Bağlantılı Davalar, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 16, Özel sayı 2014, 1215-1252

Gözübüyük, A. Şeref, Yönetim Hukuku, 28. Bası, Ankara: Turhan Kitabevi, 2009

<https://www.lawinsider.com>

İşıklar, Celal, İdari Yargıda Derdestlik, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. XVI, 2012 (1)

Kaplan, Gürsel, İdari Yargılama Hukukuna Giriş, 2. Baskı, Bursa: Ekin Yayınları, 2020

Karakoç, Yusuf, Genel Vergi Hukuku, 7. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2014

Karakoç, Yusuf, Vergi Anlaşmazlıklarının/Uyuşmazlıklarının Çözüm Yolları, 3. Bası, Ankara: Yetkin Yayınları, 2015

Karavelioğlu, Celâl, İdari Yargılama Usulü Kanunu, 9. Baskı, Ankara: Adalet Yayınevi, 2016

Kayar, Nihat, İdari Yargı, 2. Bası Bursa: Ekin Yayınları, 2013

Mutluer, M. Kamil – **Kuzeyli N. Nilay Dayanç**, Vergi Hukuku, Ankara: Yetkin Yayınları, 2019

Özbalcı, Yılmaz, Vergi Davaları, 1. Bası, Ankara: Oluş Yayıncılık, 2002

Özekes, Muhammet, İş Hukuku 20 ve 21. Maddelerinin Medeni Yargılama ve İcra hukuku Bakımından Değerlendirilmesi, Ankara: 75. Yaşında Baki Kuru'ya Armağan Kitap, 2004

Pınar, Burak, Vergi Yargısının Birleştirme Yasağını İhlâl İle Seri Dava İnşası (Danıştay 7. Dairesi'nin Vekâlet Ücreti Kısıtlamasının Yerleşik Hale Gelmesi), Namık Kemal Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2022 (1)

Sancakdar, Oğuz, İdari Yargılama Hukuku, 3. Baskı, İzmir: SB.net Yayınları, 2019

Ulusoy, Arzu, İdari Yargıda Bağlantılı Davalar, İdare Hukuku ve İlimleri Dergisi, Cilt 15, Sayı 1 (2012)

Üstün, Gül, 2577 Sayılı İdari Yargılama Usulü Kanununda Bağlantılı Davalar ve Aynı Dilekçeyle Dava Açılabilir Haller, İstanbul: On İki Levha Yayıncılık, 2018

Yasin, Melikşah, İdari Yargıda Bağlantılı Davalar, Sayı 60, 2007, <http://www.e-akademi.org>